

CONCLUSIÓN

As principais conclusións deste traballo de investigación en relación cos diferentes obxectivos e hipóteses formuladas e o proceso metodolóxico seguido son as seguintes:

I. SOBRE O DIAGNÓSTICO DESCRIPTIVO DAS CARACTERÍSTICAS PERSOAIS, ACADÉMICAS E PROFESIONAIS DOS COLECTIVOS ENQUISADOS

1ª) A **mostra real** e definitiva estivo constituída polos seguintes colectivos e número deles seguinte:

- 1º. Alumnado: 4013
- 2º. Pais/Nais: 2408
- 3º. Profesores-titores: 924
- 4º. Directores de centros educativos: 176
- 5º. Orientadores de equipos específicos: 21
- 6º. Orientadores de centros docentes: 167
- 7º. Inspectores de Educación: 55
- TOTAL: 7764 persoas.

2ª) Referente ó perfil do **alumnado** dos diversos niveis educativos non universitarios é o que se expresa a continuación:

A media de idade de 14'4 anos cun equilibrio en relación co xénero e predominio de residentes en vilas e cidades das provincias da Coruña e Pontevedra, escolarizados maioritariamente en centros educativos públicos (78%). Hai un relativo equilibrio entre o alumnado que cursa educación primaria e secundaria, con predominio lixeiro deste último. Na maioría do alumnado non hai repetidores de curso (76'5%), e residen co pai e coa nai un 85% de casos.

3ª) En canto ó perfil da **familia** dos escolares, destaca unha maior actitude de implicación das nais na contestación ó cuestionario de investigación (70% da mostra). A media de idade dos pais é algo superior á das nais, con medias ó redor dos 40 anos.

4ª) Sobre o **profesorado** que responde ó instrumento é de 44 anos e existe unha predominancia das mulleres (65%) respecto dos varóns (35%).

O colectivo amosa unha notable experiencia docente, cun 43% con máis de 20 anos e un 78% superior ós 10 anos. Á titoría dedícalle entre 1-2 horas á semana o 57% dos profesores enquisados e un 23% entre 3-4 horas, cunha lixeira diferenza a favor dos docentes de educación secundaria.

Hai bastante equilibrio entre a titulación de mestre (40%) e de licenciatura (37%) dos ensinantes enquisados.

En canto ó número de escolas adscritas ó Departamento de Orientación existe unha porcentaxe de 29% cunha soa, un 25'5% con dúas e un 15% sen ningunha adscrición.

5ª) No relativo ós **orientadores** dos centros docentes, a media é de 42 anos de idade, de xénero feminino (64%), cunhas cifras semellantes ás do profesorado titor.

É tamén ampla a experiencia docente deste colectivo e menor a orientadora e, así, hai un 73% que teñen máis de 10 anos de exercicio como docente. Sen embargo, esa porcentaxe deles amosa ter menos de 6 anos de actuación en funcións orientadoras.

É moi equilibrada a porcentaxe de profesionais da orientación que posúen o título de mestre e licenciatura (47'4%) respecto dos que dispoñen só de licenciatura (50%) e, así mesmo, son parellas tamén as cifras entre os licenciados en psicoloxía (45%) sobre os de pedagogía (42%).

Hai un menor dominio dos orientadores que traballan en colexios públicos de educación infantil e primaria (38'5%), referente ós de secundaria (47%),

Un 42% dos orientadores sinala que teñen máis de 80 alumnos adscritos ó Departamento de Orientación, o que incide no traballo complementario destes profesionais. Nestas situacións, sería preciso o reforzo dalgún profesional máis da orientación para poder atender mellor este alumnado.

6ª) En canto ós **orientadores de equipos específicos**, a súa idade é algo superior á dos centros educativos, cunha media de 48'5 anos, con predominio dos varóns (57%) sobre as mulleres (43%), mostrando unha maior conexión nesta variable con outras profesións directivas no ensino (inspectores e directores), máis que con outros profesionais da orientación, como son os orientadores dos centros e os profesores-titores.

Destaca, así mesmo, neste grupo unha elevada experiencia docente e orientadora con máis do 70% en ambas as dúas situacións por separado, cunha lixeira diferenza a favor desta última, inverténdose neste caso a realidade respecto dos orientadores de centros docentes.

Unha porcentaxe ampla deste grupo profesional (55%) son mestres e licenciados e existe, asemade, bastante equilibrio entre os que posúen a licenciatura en pedagogía (30%) sobre os de psicoloxía (25%).

7ª) Polo que se refire ós **directores de centros educativos**, a media de idade é de 49 anos, cunha porcentaxe de homes superior á de mulleres (65% e 35%, respectivamente).

É maior a experiencia docente (95% teñen máis de 10 anos de exercicio docente) e menor a de dirección, pois é un 26% o que posúe máis de 10 anos de experiencia como director/a.

Sobresae un 34% que ten licenciatura, un 33% que é mestre, un 14% que é mestre e licenciado, un 11'5% diplomado universitario e un 7'5% que posúe outros títulos.

Sobre o sistema seguido de elección para director, hai tamén bastante equilibrio entre os que foron elixidos democraticamente (44%) respecto do escollido polo sistema de designación directa pola Administración educativa (41'5%). O resto foi nomeado polo propietario do centro educativo (14'5%).

Nas institucións onde exercen, hai APA nun 86% e asociación de alumnos nun 14% soamente.

8ª) Sobre os **inspectores de Educación**, o seu perfil corresponde cunha media de idade de 55 anos, o que representa o grupo de profesionais do ensino enquisado de maior idade, con predominio da porcentaxe de homes (73%) respecto da de mulleres (27%). Expresa unha preponderancia do xénero masculino nas funcións directivas e supervisoras na educación.

Sobresae neste grupo unha elevada experiencia docente (un 82% posúe máis de 10 anos) e na función inspectora (o 60% ten máis de 10 anos nesta).

Hai un relativo equilibrio entre os inspectores que son mestres e licenciados (47%) e os que teñen a licenciatura exclusivamente (41%).

Existe un 60% de inspectores/as que non dispoñen de estudos de psicopedagogía na súa carreira universitaria, sobre un 40% que si a posúen.

Sobre o sistema de acceso á Inspección Educativa, un 40% fíxoo pola vía de concurso-oposición e un 32% por concurso de méritos. Un elevado 28% ingresou por outros procedementos distintos dos anteriores.

II. REFERENTE Á ANÁLISE ESTATÍSTICA DOS DATOS ANALIZADOS

1ª) Destaca unha elevadísima fiabilidade dos cuestionarios en todos os colectivos enquisados e sobresaen os de pais/nais con 0'94 e 0'93, respectivamente, nas columnas A (realización de accións orientadoras e tutoriais) e B (importancia destas), obtidos a través do sistema Alpha de Cronbach.

2ª) A análise factorial global de todos os colectivos enquisados amosa nas tres columnas A, B e C do cuestionario un factor moi relevante que explica a alta porcentaxe de varianza con valores respectivos de 42'8, 36'2 e 48'6 por cento.

3ª) Polo que se refire ás medias dos ítems dos cuestionarios aplicados e segundo a valoración da realización de accións orientadoras e tutoriais (columna A), a orde de cualificación dos colectivos enquisados é a seguinte:

- 1º. Directores de centros educativos
- 2º. Orientadores de centros escolares
- 3º. Profesores-tutores
- 4º. Alumnado
- 5º. Pais/Nais
- 6º. Inspectores de Educación
- 7º. Orientadores de equipos específicos

4ª) En canto ás cuestións mellor avaliadas (accións de orientación feitas), sobresaen as seguintes no conxunto dos grupos:

- 1º. Control das fallas de asistencia e puntualidade do alumnado.
- 2º. Información ós pais, alumnos e profesores das actividades educativas e resultados académicos.
- 3º. Información tutorial sobre o comezo do curso.
- 4º. Atención ó estudio.
- 5º. Apoio ó alumnado nas dificultades de aprendizaxe escolar.
- 6º. Desenvolvemento de actitudes participativas.
- 7º. Valoración global dos servizos de orientación e tutoría.

5ª) Sobre as accións tutoriais realizadas que teñan peor avaliación a orde é a seguinte:

- 1º. Axuda ó alumnado nas relacións familiares.
- 2º. Prevención de drogodependencias.
- 3º. Axuda nas actividades de emprego do tempo libre.

- 4º. Axuda ó alumnado na toma de decisións persoais e profesionais.
- 5º. Asesoramento ó alumnado na elección de materias escolares.
- 6º. Apoio ó alumno/a na resolución de problemas persoais e profesionais.
- 7º. Contribución ó funcionamento das actividades extraescolares.
- 8º. Fomento de habilidades sociais e de vida no alumnado.

6ª) Polo que se refire ás medias das cuestións da columna B (importancia das actividades orientadoras), a orde de valoración dos distintos grupos enquisados é a seguinte:

- 1º. Orientadores de equipos de orientación específicos.
- 2º. Directores de centros educativos.
- 3º. Orientadores de centros escolares.
- 4º. Profesores-titores.
- 5º. Pais/Nais.
- 6º. Inspectores de Educación.
- 7º. Alumnos/as.

7ª) Respecto dos ítems valorados da columna B a ordenación é:

- 1º. Apoio ó alumnado nas dificultades de aprendizaxe escolar.
- 2º. Atención ós alumnos con problemas de comportamento persoal e social.
- 3º. Atención ó estudio.
- 4º. Prevención de drogodependencias.
- 5º. Información ós pais, alumnado e profesorado das actividades educativas e dos resultados académicos.
- 6º. Información titorial sobre o comezo de curso.
- 7º. Fomento da aceptación de si mesmo e do propio aprecio.

8ª) Sobre a orde de valoración dos cinco colectivos enquisados sobre as medias dos ítems da columna C (formación) é a que se expresa:

- 1º. Directores de centros educativos.
- 2º. Profesores-titores.
- 3º. Orientadores de centros escolares.
- 4º. Orientadores dos EOE.
- 5º. Inspectores de Educación.

9ª) En canto ás medias das cuestións mellor avaliadas da columna C (formación), a súa ordenación é a seguinte:

- 1º. Control da asistencia e puntualidade.
- 2º. Información tutorial sobre o comezo do curso.
- 3º. Información ós pais, alumnos e profesores das actividades educativas e dos resultados académicos.
- 4º. Atención ó estudio.
- 5º. Apoio ó alumnado nas dificultades de aprendizaxe escolar.
- 6º. Apoio nas relacións sociais do alumnado cos seus compañeiros, cos profesores, etc.

10ª) Polo que se refire á ordenación das accións tutoriais relativas á formación do profesorado titor, a relación é a que figura a continuación, de menor a maior valoración:

- 1º. Prevención de drogodependencias.
- 2º. Axuda nas actividades de emprego do tempo libre.
- 3º. Atención ó alumnado con problemas de comportamento persoal e social.
- 4º. Axuda ós educandos nas relacións familiares.
- 5º. Axuda ó alumnado na transición dos estudos ó emprego.
- 6º. Fomento da aceptación de si mesmo e do propio aprecio.

É paradoxal que aquelas cuestións onde é máis baixa a valoración de formación do profesorado titor (prevención de drogodependencias e atención ó alumnado con problemas de comportamento persoal e social) son accións que xorden como mellor avaliadas polos colectivos enquisados, referentes á súa importancia (4ª e 2ª lugar, respectivamente), o que revela que hai un desfasamento importante entre as accións orientadoras que se avalían como importantes e a formación nelas do profesorado titor.

11ª) Atopáronse diferencias significativas entre os profesores-titores e a parella alumnado e pais/nais respecto da realización de accións preventivas das drogodependencias.

12ª) Hai diferencias significativas entre os escolares e o subgrupo profesorado titor e pais/nais sobre a **importancia** de accións de atención ó estudio.

13ª) Existen diferencias significativas entre os profesores-titores e a parella de alumnado e pais/nais referentes á realización de accións de fomento de comunicación entre a escola e a familia.

14ª) Hai diferencias significativas entre o alumnado e os directores de centros escolares sobre a **importancia** da información tutorial sobre o comezo do curso.

15ª) Non hai diferencias significativas entre os directores, inspectores, orientadores de EOE e de centro docente relativas á **importancia** da atención ó estudio e sobre

a información ós pais, alumnos e profesores das tarefas educativas e dos resultados académicos.

16ª) Hai diferencias significativas entre os niveis educativos nos que está matriculado o alumnado e a repetición de curso, sendo un fracaso máis elevado no 2º ciclo da ESO e na formación profesional.

17ª) Hai diferencias significativas entre os niveis educativos analizados (educación primaria, ESO e ensino secundario postobrigatorio) e a dedicación titorial dos profesores-titores polo número de horas a semana, cunha maior dedicación no ensino primario e menor nos outros niveis correspondentes ó ensino secundario.

III. EN CANTO Á ANÁLISE CUALITATIVA DOS DATOS RECOLLIDOS NOS GRUPOS DE DISCUSIÓN E ENTREVISTAS, AS CONCLUSIONES SON AS SEGUINTE:

1ª) Nos diferentes grupos de discusión reclamáronse plans específicos de formación de profesores-titores para atender as necesidades orientadoras e titoriais de natureza preventiva, de desenvolvemento persoal, escolar e profesional e de integración no contexto social.

2ª) En relación coa titoría, os distintos grupos de discusión e nas entrevistas grupais presentaron que a Administración ten que conceder máis tempo para a acción titorial, estimado en tres horas semanais como mínimo, así como revalorizar esa función con recoñecementos baseados en incentivos económicos e/ou con liberación de carga docente.

3ª) É necesario un recoñecemento institucional de todas as actividades que se realicen nos centros educativos, destinados a mellorar a coordinación entre os profesionais da orientación e outros axentes educativos e sociais.

4ª) Débense dotar os centros educativos de profesionais que traballen no ámbito social (educadores, traballadores sociais...), para enfrontarse ás necesidades reais que se estean presentando na convivencia nos centros educativos e, asemade, dotar as institucións e servicios de profesionais orientadores en función das necesidades de orientación segundo ratios e complexidade psicopedagóxica e social: número de alumnos/as, profesores/as, pais/nais, atención á diversidade sociocultural, persoal, etc.

**PROPOSTAS PARA A MELLORA DAS
ACCIÓNS ORIENTADORA E TITORIAL
EN GALICIA**

As persoas viven actualmente nun mundo social de gran complexidade e, dun xeito progresivo, desexan facer proxectos das súas propias vidas, participar dunha maneira activa na sociedade e convivir dunha forma satisfactoria coa diversidade cultural, lingüística e ética.

Neste contexto, a educación é a chave para comprender e aprender a afrontar os novos retos sociais. A formación e o ensino ó longo da vida baseado nas persoas e nas súas necesidades axudan a mellorar a mobilidade social, a competitividade económica, a empregabilidade e son un bo procedemento para lle facer fronte á exclusión social. A formación permanente é fundamental para garantir a igualdade de oportunidades e evitar a marxinação social.

As sociedades do coñecemento teñen que prepararse para afrontar os retos do cambio e así, por exemplo, a tecnoloxía dixital está transformando moitos aspectos da vida das persoas e a biotecnoloxía pode algún día ata mudar a propia vida.

As nosas perspectivas culturais veñen agrandadas actualmente polo comercio, as viaxes e as comunicacións a escala mundial. A vida presente ofrécelles mellores opcións e oportunidades ás persoas, pero tamén presenta moitos riscos e incertezas.

Os cidadáns teñen a liberdade de levar diferentes estilos de vida, pero tamén a responsabilidade de estruturar e de lles dar contido ás súas propias vivencias.

Hoxe en día, hai moita xente que prolonga a súa formación pero increméntase tamén a dispoñibilidade entre aqueles que contan cunha cualificación suficiente para manterse sen problemas no mercado laboral e os que quedan relegados e fóra del.

Os protagonistas das sociedades cognitivas son as propias persoas e o activo principal constitúe a capacidade humana para xerar e empregar coñecementos dun xeito eficiente e intelixente, sobre unha base sociocultural en permanente modificación.

Unha educación básica de elevada calidade para todas as persoas desde os primeiros anos da vida destas é un postulado principal, de tal xeito que esa preparación continuada cunha formación profesional facilitaralle á xuventude unhas novas capacidades primarias que esixe unha sociedade fundamentada no coñecemento.

Asemade, débeselles garantir ás persoas o desenvolvemento de actitudes satisfactorias ata unha aprendizaxe, habilidades e estratexias idóneas para “aprender a aprender”.

Os cidadáns deseñarán actividades de aprendizaxe congruentes, ante as súas vidas desexarán aprender e quererán facelo dun xeito continuo e, para isto, é importante que as súas experiencias de aprendizaxe na infancia sexan positivas.

Desexarán, ademais, seguilo facendo, sempre e cando dispoñan de ofertas formativas ás que poder acudir polo seu calendario, horario, ritmo de tarefas, lugar de realización e custo económico.

Sentiranse motivados a participar en ensinanzas nas que os métodos e contidos se integren axeitadamente nos seus horizontes culturais e experiencias vitais.

A motivación persoal para aprender e a variedade de ofertas de aprendizaxe son as chaves esenciais do éxito da formación e orientación continuas.

É necesario aumentar a demanda de aprendizaxe e a súa oferta, de tal xeito que todas as persoas que o desexen poidan cursar módulos profesionais abertos e libremente escollidos e non estar obrigadas a continuar camiños preestablecidos con destinos fixos. Isto representa que os sistemas educativos e formativos deben axustarse ás expectativas e necesidades persoais, e non á inversa.

As transformacións socioeconómicas están modificando e facendo máis esixente o perfil de capacidades fundamentais que todas as persoas deben dispoñer como cualificacións mínimas que posibiliten participar dunha maneira efectiva na vida familiar, comunitaria e profesional a todos os niveis, desde o ámbito local ó marco internacional.

As novas capacidades básicas son as cualificacións en tecnoloxías de información e comunicación, idiomas, cultura tecnolóxica, espírito profesional e competencias de socialización.

Trátase, pois, de ampliar áreas de coñecementos e competencias de proxección interdisciplinaria onde as capacidades xerais, profesionais e sociais se integren cada vez máis nos seus contidos e funcións.

As novas competencias básicas son requiridas para unha participación activa nunha sociedade cognitiva no mercado laboral e no traballo, na vida real e nos contextos virtuais, nun marco democrático e como persoa cunha proxección congruente da identidade e do estilo de vida desta.

As capacidades informáticas son máis novidosas e os idiomas están acadando progresivamente máis importancia para as persoas ca en épocas históricas anteriores.

As aptitudes sociais adquiren cada vez máis realce, como son a confianza, a aptitude de decidir por un mesmo, a adopción de riscos, etc., que progresivamente son

máis relevantes e espérase que os suxeitos a través delas posúan unha conducta máis autónoma que no pasado.

A capacidade de adaptarse a novos cambios, de aprender a aprender e a xestionar cantidades elevadas de fluxos de información son na actualidade competencias que se deben adquirir. Os emprendedores valoran dun xeito progresivo a aptitude para aprender novas capacidades rapidamente, así como para adaptarse a novas realidades e retos.

Neste contexto de formación continua e de aprendizaxe permanente, é preciso lograr que as persoas ó longo de toda a súa vida poidan acceder con facilidade a unha información e orientación de calidade, relativa ás oportunidades de aprendizaxe.

Hoxe en día, a diferenza do que ocurría tradicionalmente, pódese necesitar información e consello orientador sobre cómo debemos proceder en diversos intreos das nosas vidas e, ás veces, de xeito bastante imprevisible. Isto é unha parte integrante da planificación e realización dun proxecto vital como proceso continuo.

Para adoptar opcións e tomar decisións precísanse informacións, consellos e orientacións axustados, que poidan axudar as persoas nas súas eleccións e solucións *ad hoc*.

Neste marco social requírese un novo enfoque que considere a orientación como un servizo continuamente accesible para todas as persoas e, especialmente, para os nenos/as e a xuventude en xeral cunha proxección educativa, persoal, social, profesional da acción orientadora que abrangue todos os colectivos implicados.

Para vivir e traballar na sociedade do coñecemento precísanse cidadáns activos que estean motivados para continuar o seu desenvolvemento persoal, social e profesional.

Isto representa que debe cambiarse o punto de mira e o enfoque dos servizos orientadores, desde a perspectiva da oferta ou da súa demanda, enfatizando as necesidades e as expectativas dos seus destinatarios como obxectivos prioritarios.

A función dos profesionais da orientación, profesores-titores, etc. estribará en acompañar as persoas durante ese viaxe a través das súas vidas, proporcionando a información relevante, motivándoos e posibilitando a toma axeitada das decisións respectivas.

Todo isto representa un enfoque orientador e titorial máis activo que ata agora, acudindo na axuda do alumnado en lugar de esperar a que soliciten consello e facendo un seguimento dos progresos acadados. Ademais, representa tamén que se active dun xeito positivo para previr e compensar os fracasos na aprendizaxe e os abandonos ante a educación formal.

As accións dos orientadores e profesores-titores debe ser de mediación e cos intereses do alumnado como meta deben xuntar e adoptar unha información ampla que fa-

cilite a toma de decisións sobre o mellor sistema de intervención e acción orientadora e/ou titorial.

As novas fontes de información e os instrumentos de diagnóstico baseados en internet e nas tecnoloxías de información e comunicación (TIC) abren novos horizontes para mellorar o alcance e a calidade dos servicios de orientación, asesoramento e tutoría.

Os servicios de orientación deben progresar para dar un estilo de servicio máis integrado que atenda diversas necesidades e expectativas de grupos variados. Deben de estar, ademais, conectados coas redes de servicios de carácter persoal, social, formativo para intercambiar coñecementos especializados e recursos.

É responsabilidade do sector público acordar e fixar normas mínimas de calidade e definir as cualificacións para facilitar estes servicios, sen prexuízo da existencia de institucións de orientación privadas, total ou parcialmente.

Tamén é necesario modernizar e mellorar a formación inicial e continua e a evolución das carreiras dos profesionais da orientación e o asesoramento.

A crecente incorporación ós centros escolares de alumnado procedente da inmigración esixe reacomodar as estratexias, no que se refire sobre todo a recursos organizativos, humanos e incluso materiais. Neste sentido, o Consello Escolar de Galicia fai chegar á Administración educativa algunha das propostas aprobadas nos XIV Encontros de Consellos Escolares das CC. AA. e do Estado, recentemente celebradas:

- Potenciar os servicios de orientación e apoio naqueles centros con afluencia importante de alumnado inmigrante, incrementando os seus compoñentes, en especial de traballadores sociais, así como de educadores sociais para valorar, diagnosticar, intervir e asumir as novas necesidades pedagóxicas ou de compensación educativa.
- Contemplar no sistema educativo a figura do profesor de apoio nativo, tradutores e o mediador intercultural e familiar.
- Dotar de persoal cualificado para accións específicas de compensación en centros receptores de maior número de alumnado inmigrante ou de menores estranxeiros non acompañados, co obxecto de realizar un seguimento destes.
- Utilizar as redes de centros de formación do profesorado para reforzar os equipos técnicos existentes nas comunidades autónomas para os programas de atención á interculturalidade.
- Crear servicios ou áreas específicas na Administración desde onde se coordinen e dinamicen todas as accións de resposta ás necesidades de atención multicultural”.

Neste mesmo sentido, propónse a configuración dun módulo específico destinado ós centros con significativa e crecente poboación escolar inmigrante, no que se incluíría:

- “Material para o coñecemento e a profundización na identidade da comunidade autónoma, dos valores da sociedade receptora no marco autonómico estatal e europeo, adaptado ás distintas linguas e culturas.
- Material audiovisual complementario ó equipamento de idiomas (láminas para aprendizaxe de vocabulario básico, cassetes, gravadoras de man, cámara de vídeo, equipo de edición...).
- Equipo multimedia (con programas de aprendizaxe ou perfeccionamento das linguas oficiais e de tradución de textos, enciclopedias, información sobre diversas culturas...) e con conexión a internet.
- Dotación económica para adquirir fondos bibliotecarios nos idiomas presentes no centro e/ou relacionados co tema.
- Conviría, ademais, dotar preferentemente os centros con alumnado inmigrante de recursos económicos para a adquisición de libros de texto, material escolar e material didáctico de uso xeral e particular para o alumno. É preciso ter en conta que o baixo nivel económico de moitos inmigrantes non lles vai permitir proveerse nin sequer do material escolar básico, con independencia de que sexa a propia escola a que teña que prover daqueles recursos complementarios necesarios”.

Como estratexias de política educativa, sería necesario xeneralizar os servizos de orientación nos centros docentes distintos dos convencionais, como son os conservatorios de música, escolas oficiais de idiomas, escolas de artes aplicadas e oficios artísticos, colexios rurais agrupados, escolas de adultos, centros específicos de educación especial...

Igualmente, é preciso estender os servizos orientadores ós centros escolares de educación primaria de menos de 12 unidades escolares. Nas institucións de máis número de alumnado e máis complexo pola súa realidade social, económica, cultural, etc., é necesaria a dotación de máis dun orientador para lles ofrecer un servizo mellor e máis completo ós seus destinatarios, en función das súas necesidades reais.

Sobre a dedicación horaria do profesorado de niveis non universitarios á función tutorial sería necesario ampliála a tres horas a semana, como mínimo (unha hora de dedicación para os pais/nais, unha segunda para o alumnado considerado persoalmente e outra hora para a orientación grupal).

É a opinión tamén da directiva da Confederación Galega de Pais de Alumnos de Centros Públicos (Confapa), exposta nunha entrevista efectuada como parte da investigación cualitativa deste proxecto.

Este incremento na dedicación titorial respecto da situación actual debería supoñer melloras retributivas para os docentes responsables e unha revisión da súa dedicación ás funcións docentes para compensar o aumento da acción titorial.

Deberían reducirse o número de centros educativos adscritos ó Departamento de Orientación das institucións receptores e tamén o número de alumnado para orientar.

Neste sentido, a dotación do Departamento de Orientación en centros de educación infantil e primaria de menos de 12 unidades escolares posibilitaría esa función de coordinación inter-centros no ámbito da función orientadora.

Sobre a valoración das accións orientadoras no referente á realización e á formación do profesorado titor aparecen como cuestións máis relevantes as vinculadas á organización titorial, mentres que na importancia atópanse as relativas á orientación escolar e persoal.

Os colectivos que mellor valoran as funcións orientadoras son os directores, orientadores de centros e profesores-titores e os que peor os inspectores de Educación e os orientadores dos EOE, agás o referente á importancia das accións orientadoras.

Unha necesidade detectada amplamente é a de coordinación da función orientadora entre os servicios de orientación externos (equipos de orientación específicos) e os centros educativos e os internos (departamentos de orientación das institucións docentes), así como entre accións de orientación entre os centros de educación secundaria (receptores) e os adscritos de ensino infantil e primario, así como a coordinación con outras institucións profesionais dos servicios sociais, psicolóxicos, médicos, asistenciais, etc., da comunidade. Como posibles solucións para acadar a coordinación maior entre os servicios orientadores atópanse o cambio de papeis nos orientadores dos equipos específicos (EOE), o recoñecemento institucional de tempos de traballo ante o horario lectivo para xuntanzas dos orientadores co profesorado, reducir as ratio dos EOE e departamentos de orientación dos centros ampliando o número de orientadores, establecer xuntanzas periódicas entre os EOE e os departamentos de orientación dos centros docentes no tempo lectivo por sectores territoriais para intercambiar experiencias, dotación ós centros de profesionais do ámbito social, especialmente educadores sociais, etc.

Para acadar unha maior coordinación orientadora entre centros receptores e adscritos precísanse programas de acollida do alumnado nas institucións receptoras, vixilancia no transporte escolar para mellorar a convivencia dos rapaces de diversas idades e procedencias, incrementar as reunións cos pais/nais, orientadores, profesorado, potenciar as accións titoriais, etc.

Outra necesidade sentida é a da formación do profesorado en orientación e titoría e existe un gran desfasamento entre o que se lles solicita ós docentes sobre accións titoriais por parte da Administración educativa e a preparación destes neste ámbito.

A actual realidade social de carácter pluricultural, a mobilidade da poboación con constantes movementos migratorios, o xurdimento de novas realidades familiares, a crise de emprego, o incremento das drogodependencias e toxicomanías, etc. xeran novos retos á educación que, en moitos casos, o profesorado titor non está formado axeitadamente para afrontar estes riscos.

Neste sentido, son necesarios plans de formación inicial e continua para profesores-titores levados adiante por profesionais cualificados.

Nesta formación deberíase atender a orientación do ensino-aprendizaxe na especialidade curricular correspondente e tamén a orientación transversal en ámbitos psicopedagóxicos: convivencia escolar, habilidades sociais, autoconcepto e autoestima, prevención de drogodependencias, tomas de decisións, eleccións académico-profesionais, atención á diversidade, etc.

Sobre a necesidade de establecer estratexias de mellora da función orientadora e titorial (ademais das descritas), especialmente pola Administración educativa, expóñense seguidamente sen ánimo de ser exhaustivos:

- Transcender o modelo clínico en orientación de carácter correctivo e terapéutico esencialmente, empregado considerablemente aínda, por modelos de prevención, de desenvolvemento e contextualización, potenciando os programas orientadores con base nas necesidades socioeducativas.
- Arbitrar espazos e tempos para a coordinación entre orientadores de EOE e de departamentos de orientación dos centros, entre profesores-titores e o resto de docentes, cos pais/nais, cos titores de empresa para as prácticas en centros de traballo, entre os profesores-titores dos centros receptores e dos adscritos, cos servizos sociais, de saúde e municipais, etc.
- Ampliar a dotación de profesionais de orientación dos EOE e dos departamentos de orientación dos centros docentes de ensino infantil, primario e secundario, en función das súas necesidades reais. Así mesmo, dotar ós centros educativos de profesionais do espectro social, principalmente educadores sociais.
- Elaborar unha normativa básica común ós profesores-titores de todos os niveis educativos non universitarios que contemple os obxectivos, formación, funcións e competencias, dedicación, horario, retribucións, incentivos, organización, avaliación, etc. e, unha específica, atendendo ós diversos niveis e modalidades de ensino, sinalando a ratio profesor-titor-alumnado, a conexión co currículo escolar, os contidos específicos da titoría, os seus horarios, espazos para realizala...

- Sensibilizar ós directivos da educación: inspectores, directores... para potenciar as accións psicopedagóxicas de orientación.
- Recoñecemento institucional de todas as accións que se realicen nos servizos de orientación nos centros docentes, computándoas dentro do horario lectivo.
- É necesario un incremento do horario semanal de tutoría, de tal xeito que non debería ser inferior a tres horas á semana: unha para a atención ós/ás pais/nais, outra para os profesores do mesmo grupo de alumnos/as e dúas recomendables para o alumnado, unha para a atención persoal e outra para a grupal.

O Consello Escolar de Galicia, aínda considerando importantes e asumindo todas as medidas incluídas na proposta de estratexias de mellora da función orientadora e titorial realizadas polo equipo investigador, considera que para a ordenación e eficacia da acción titorial e orientadora debe subliñarse especialmente as seguintes:

- “Elaborar unha normativa básica común ós profesores-titores de todos os niveis educativos non universitarios que contemple os obxectivos, formación, funcións e competencias, dedicación, horario, retribucións, incentivos, organización, avaliación, etc. e, unha específica, atendendo ós diversos niveis e modalidades de ensino, sinalando a ratio profesor-titor-alumnado, a conexión co currículo escolar, contidos específicos da tutoría, os seus horarios, espazos para realizala...”.
- “É necesario un incremento do horario semanal de tutoría, de tal xeito que non debería ser inferior a tres horas a semana: unha para a atención ós/ás pais/nais, outra para os profesores do mesmo grupo de alumnos/as e dúas recomendables para o alumnado, unha para a atención persoal e outra para a grupal.”

REFERENCIAS BIBLIOGRÁFICAS

- Alfaro, J. (1994). "Diagnóstico y evaluación". *Revista de Investigación Educativa*, 23, 576-583.
- Alonso Tapia, J. (1995). *Orientación educativa. Teoría, evaluación e intervención*. Madrid: Síntesis.
- Alonso Tapia, J. (1997). *Motivar para el aprendizaje. Teoría y estrategias*. Barcelona: Edebé.
- Álvarez González, M. (1992). *La orientación vocacional a través del curriculum y de la tutoría*. Barcelona: Graó.
- Álvarez González, M. (1995). *Orientación profesional*. Barcelona: Cedecs Editorial.
- Álvarez González, M. e Bisquerra, R. (1996). *Manual de orientación y tutoría*. Barcelona: Praxis.
- Álvarez González, N. (1992). *Orientación vocacional. Proyecto Docente*. Barcelona: Universidad (inédito).
- Álvarez Hernández, J. e outros (1998). *Guíame*. Valencia: Promolibro.
- Álvarez Rojo, V. (1993). *La orientación institucional en Andalucía*. Sevilla: Grupo MIDO/Universidad.
- Álvarez Rojo, V. (1994a). "La intervención por programas: ¿una simple innovación tecnológica?". *Revista de Investigación Educativa*, 23, 557-564.
- Álvarez Rojo, V. (1994b). *Orientación educativa y acción orientadora. Relaciones entre la teoría y la práctica*. Madrid: Editorial EOS.
- Álvarez, L. e Soler, E. (1996). *La diversidad en la práctica educativa. Modelos de orientación y tutoría*. Madrid: Editorial CCS.
- Argüís, R. (2001). *La acción tutorial: el alumno toma la palabra*. Barcelona: Graó.
- Arnaiz, P e Isus, S. (1995). *La tutoría, organización y tareas*. Barcelona. Graó.
- Arnaiz, P. e Riart, J. (1999). *La tutoría: de la reflexión a la práctica*. Barcelona: EUB.
- Arroyo, A. e outros (1994). *El Departamento de Orientación: atención a la diversidad*. Madrid: M.E.C./ Narcea SA.

- Arruga e Valeri, A. (1974). *Introducción al test sociométrico*. Barcelona: Herder.
- Arza, N. (1995). “La formación en ejercicio de los orientadores de enseñanza secundaria en Galicia (1988-1995)”. AIDIPE. VII Seminario Nacional de Modelos de Investigación Educativa. Valencia.
- Arza, N. (1998). “Aspectos organizativos e funcionais da orientación no ensino secundario”. En Sobrado, L. (edit.). *Estratexias de orientación psicopedagóxica no ensino secundario (37-95)*. Santiago: Laiovento.
- Aubrey, C. (1990). “An overview of consultation”. En C. Aubrey (Ed.) *Consultancy on the United Kingdom*. Londres: Flamer.
- Aubrey, R.F. (1982). “A House divided: Guidance and Counseling in the 20 th Century America”. *Personnel and Guidance Journal*, 61, 198-204.
- Aubrey, R.F. (1986). “The professionalization of Counseling”. En M.D. Lewis e outros. *An introducción to the Counseling Profession*. Itasca, Ill.: F.E. Peacock Pub.
- Baker, S.E. e Shaw, M.C. (1987) *Improving Counseling through primary prevention*. Columbus, OH: Merrill Pub.
- Ballesteros, M. e outros (2002). *Las competencias del profesorado para la acción tutorial*. Bilbao: Praxis.
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs: N.J. Prentice-Hall.
- Banks, J.A. e Banks, C. M. (1995). *Handbook of research on multicultural education*. Nueva York: Mac Millan.
- Baquero, G. (1985). *Métodos e técnicas de orientação educacional*. São Paulo: Loyola.
- Barcia, R. (1881). *Primer diccionario general etimológico de la lengua española*. Madrid: Álvarez Hermanos.
- Barr, M.J. e outros (1985). *Developing effective student services programs*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Barrero, M. (1992). *Curso práctico de técnicas de estudio*. Madrid: Santillana.
- Bassedas, E. e outros (1991). *Intervención educativa y diagnóstico psicopedagógico*. Barcelona: Paidós.
- Baudrit, A. (1999). *Tuteur: una place, das fonctions, un métier*. París. Presses Universitaires de France.
- Baudrit, A. (2000). *El tutor: procesos de tutela entre alumnos*. Barcelona: Paidós.
- Bautista, R. e outros (1992). *Orientación e intervención educativa en secundaria*. Archidona (Málaga): Aljibe.

- Beck, C.E. (1973). *Orientación educacional: sus fundamentos filosóficos*. Buenos Aires: El Ateneo.
- Beltrán, P. (1996). *Tutoría 4*. Barcelona: Almadraba.
- Benavent, J.A. (1996). *La orientación psicopedagógica en España*. Valencia: Promolibro.
- Benedetto, P. (1994). "Por un modelo de formación de orientadores". *Revista de Orientación Educativa y Vocacional*, V(7), 9-22.
- Berthelot, J.M. (1993). *Ecole, orientation, société*. París: P.U.F.
- Bertolini, P. (1993). *Infanzia tra scuola e società*. Florencia: La Nuova Italia.
- Bisquerra, R. (1996). *Orígenes y desarrollo de la orientación psicopedagógica*. Madrid: Narcea.
- Bisquerra, R. (2002). *La práctica de la orientación y la tutoría*. Barcelona: Praxis.
- Bisquerra, R. (Coord.) (1998). *Modelos de orientación e intervención psicopedagógica*. Barcelona: Praxis.
- Blake, R.R. e Mouton, J.S. (1976). *Consultation*. Reading, MA: Adison-Wesley.
- Blanchard, M. e Mouzás, M^a. D. (1997). *Plan de acción tutorial en la ESO*. Madrid: Narcea.
- Blasco, P. e Pérez Boullosa, A. (2001). *Orientación e inserción profesional*. Valencia: Nau Llibres.
- Bleuer-Collet, J. (1983). *Comprehensive guidance program design*. Ann Arbor, MI: Counseling and Personnel Services.
- Blocher, D.H. (1973). "Social change and the future of vocational guidance". En H. Borrow (Ed.). *Career Guidance for a new age*. Boston: Houghton Milfflin.
- Blocher, D.H. (1977). "The counselor's impact on learning environments". *Personnel and Guidance Journal*, 55, 352-355.
- Borders, L.D. e Drury, S.M. (1992). "Comprehensive school counseling programs: a review for policymakers and practitioners". *Journal of Counseling and Development*. 70,487-498.
- Borich, G.D. (1974). *Evaluating educational programs and products*. Englewood Cliffs, NJ: Educational Technology Publications.
- Boza, A. e outros (2001). *Ser profesor, ser tutor. Orientación educativa para docentes*. Huelva: Hergué Editorial.
- Braden, N. (1991). *The Psychology of self - esteem*. Bantam. Nueva York: Books.
- Brennan, K. (1988). *El curriculum para niños con necesidades educativas especiales*. Madrid. M.E.C./Siglo XXI.

- Briones, G. (1991). *Evaluación de programas sociales*. México: Trillas.
- Brown, D. e outros (1991). *Psychological consultation: Introduction to theory and practice*. Needham Heights, MA: Allyn and Bacon.
- Brown, J.H. e Brown, C.S. (1981). *Consulting with parents and teachers*. Cranston: Carroll Press.
- Brunet, J. J. e Negro, J. L. (1996). *La tutoría con adolescentes*. Madrid: Editorial San Pío X (9ª edición).
- Cailly, P (1977). *Orientación escolar y profesional de los niños*. Barcelona: Oikos Tau.
- Calvo, T. e outros (1993). *Educación para la tolerancia*. Madrid: Editorial Popular.
- Campoy Aranda, T. J. (2000). *Orientación y calidad docente: pautas y estrategias para el tutor*. Madrid: EOS.
- Canals, Q. (1994). “Acogida de los alumnos dentro de la acción tutorial”. En Arnaiz e Isus (1995). *La tutoría, organización y tareas*. Barcelona: Graó.
- Caplan, G. (1964). *Principles of preventive psychiatry*. Nova York: Basic Books.
- Caplan, G. (1970). *The theory and practice of mental health consultation*. Nueva York: Basic Books.
- Capuzzi, D. e Gross, D.R. (1991). *Introduction to Counseling*. Boston: Allyn and Bacon.
- Carballeira, J. Mª (Coord.) (2001). *Diccionario Xerais da Lingua*. Vigo: Edicións Xerais.
- Carlson, R.V. (1989). “School Counselor and school organization: What is the nature of their connection”. *The School Counselor*, 37,1,7-14.
- Caroff, A. (1986). *L'evolution institutionnelle des services d'orientation des jeunes en France*. París: INETOP.
- Carton, M. (1985). *La educación y el mundo del trabajo*. París: Unesco.
- Castaño, C. (1983). *Psicología y orientación vocacional*, Madrid: Marova.
- Castillo, S. (1990). *Orientación educativa. El consejo orientador al término de la EGB*. Madrid: Cincel.
- Casullo, M. e outros (1994). *Proyecto de vida y decisión vocacional*. Bos Aires: Paidós.
- Cermeño, F. e outros (1999). *Guía del tutor. 4º de ESO*. Madrid: ICCE.
- Chinapah, V. e Miron, G. (1991). *Evaluating educational programmes and projects: Holistic and practical considerations*. París: UNESCO.
- Clemens, H. e outros (1988). *Cómo desarrollar la autoestima en niños y adolescentes*. Madrid: Debate.

- Cline, T. (1992). *The assessment of special education needs (international perspectives)*. London: Routledge.
- Codés, M^a de (1998). *Orientación escolar*. Madrid: Sanz y Torres.
- Colás, P. e Rebollo, M.A. (1993). *Evaluación de programas. Una guía práctica*. Sevilla: Edit. Kronos.
- Collison, B.B. (1982). "Needs assessment for guidance program planning: A procedure". *School counselor*, 30,115-121.
- Comisión Europea (1995). *La dimensión europea en la orientación profesional*. Luxemburgo: Oficina das Publicacións Oficiais das Comunidades Europeas.
- Commission Europé (1994). *Manuel européen des Couseillers d'Orientation*. Luxemburgo: Office des Publications officielles des Communautés Européenes.
- Commission Europé (1996). *Manuel européen des Couseillers d'Orientation. Version Complémentaire*. Luxemburgo: Office des Publications officielles des Communautés Européenes.
- Conger, S. (1993). "Computer-assisted Guidance and Counseling". *Educational and Vocational Guidance*, 54, 10-15.
- Cook, T.D. e Reichardt, C.S. (1986). *Métodos cualitativos y cuantitativos en investigación educativa*. Madrid: Morata.
- Coopersmith, S. A. (1967). *The antecedents of self-esteem*. San Francisco: Freeman.
- Corey, G. (1992). *Theory and practice of counseling and psychotherapy* (3ª edición). Monterey, CA: Brooks-Cole.
- Corominas, J. (1967). *Breve diccionario etimológico de la lengua castellana*. Madrid: Gredos.
- Costa, A. (1982). *Aproximación a la historia de la enseñanza primaria en Galicia en el primer tercio del siglo XX (1931-1936)*. Salamanca: Tese de doutoramento da Universidade de Salamanca (inérita).
- Crites, J.O. (1973). *Psicología vocacional*. Bos Aires: Paidós.
- Cronbach, L.J. e outros (1980). *Toward reform of program evaluation*. San Francisco: Jossey Bass.
- Cuadernos de Pedagogía* (1997). *Tema del mes: Tutoría y evaluación*. N° 259.
- Cuenca, F. (1987). *Cómo estudiar con eficacia*. Madrid: Escuela Española.
- Cuenca, F. (1994). *Las técnicas de estudio en la educación primaria. Manual del profesor de 1^a, 2^a y 3er ciclo*. Madrid: Escuela Española.

- DOG da Consellería de Educación. Orde do 1 de agosto de 1997, pola que se dictan instrucións para o desenvolvemento do Decreto 324/1996 (DOG 02.09)
- DOG da Consellería de Educación. Orde do 22 de xullo de 1997, pola que se regulan determinados aspectos de organización e funcionamento das escolas de infantil e colexios de primaria (DOG 02.09)
- DOG da Consellería de Educación. Orde do 3 de outubro de 2000, pola que se dictan instrucións para o desenvolvemento do decreto anterior (DOG 2.11.2000)
- DOG da Consellería de Educación. Orde do 24 de xullo de 1998 (DOG do 31).
- DOG da Consellería de Educación. Orde da Consellería de Educación e Cultura do 8 de agosto de 1985 (DOG do 3 de setembro).
- DOG Decreto 07/1999, do 7 de xaneiro, polo que se aproba o regulamento orgánico dos centros integrados (DOG 26.01)
- DOG Decreto 120/1998 do 23 de abril (DOG do 27), polo que se regula a orientación educativa e profesional nos centros educativos.
- DOG Decreto 324/1996, do 26 de xullo, polo que se aproba o Regulamento orgánico e centros de educación secundaria (DOG do 09.08).
- DOG Decreto 374/1996, do 17 de outubro polo que se aproba o Regulamento orgánico das escolas de educación infantil e dos colexios de educación primaria (DOG do 21.10)
- D'Andrea, M. e Daniels, J. (1991). "Exploring the different levels of multicultural counseling training in counselor education". *Journal of Counseling and Development*, 70, 1, 78-85.
- De Miguel, M. (1982). "Técnicas e instrumentos de orientación escolar". *Revista de Educación*, 270, 97-112.
- De Salvador e outros (1996). *Estudio avaliativo dos departamentos de orientación no ensino primario: implicacións na intervención psicopedagóxica*. (Proxecto financiado pola Consellería de Educación da Xunta de Galicia).
- De Salvador e Rodicio, M.L.(1998). *Simposium sobre a orientación. ¿Para onde camiña a orientación?* A Coruña: Servicio de Publicacións da Universidade da Coruña.
- Delgado, J.M. e Gutiérrez, J. (Coords.) (1995) *Métodos y técnicas cualitativas de investigación en ciencias sociales*. Madrid: Síntesis.
- Díaz Allué, M.T. (1993). "Bases científicas de la orientación educativa". *Revista de Orientación Educativa y Vocacional*, 4(5), 45-66.
- Díaz Allué, M.T. e outros (1997). "Orientación en educación secundaria". *Revista de Investigación Educativa*, 15, 2, 9-83.

- Díez, E. e González, R. (1996). *Taller de valores. Educación primaria*. Madrid: Escuela Española.
- Dinkmeyer, D.C. e Carlson, J. (1976). *El consultor psicopedagógico en la escuela*. Bos Aires: Guadalupe.
- Dougherty, M. (1990). *Consultation: Practice and perspectives*. Pacific Grove, CA: Brooks Cole Pub.
- Drapela, N.J. (1983). *The counselor as consultant and supervisor*. Springfield Ill: Charles E. Thomas.
- Drum, D.J. e Figler, H.E. (1973). *Outreach in counseling*. Nova York: Intext Educational Pub.
- Duncan, C. e Pryzwansky, W.B. (1993). "Effects of race, racial identity development and orientation style and perceived consultant effectiveness". *Journal of Multicultural Counseling and Development*, 21, 2, 88-96.
- Echeverría, B. (1992). "¿Nuevas cualificaciones del orientador o nueva forma de interpretar la profesión?". En AEOEP: V Seminario Iberoamericano de Orientación Escolar y Profesional. Puerto de la Cruz (Tenerife).
- Escolano, A. (1978). *Epistemología y educación*. Salamanca: Sígueme.
- Escudero, J. e Moreno, J. (1992). *El asesoramiento a centros educativos*. Madrid: Consejería de Educación y Cultura.
- Escudero, J.M. (1986). "Orientación y cambios educativos". Actas das III Jornadas de Orientación Educativa: a orientación ante as dificultades da aprendizaxe. Valencia: ICE da Universidade.
- Espinar, A. (1989). *Manual técnico del tutor*. Málaga: Ágora.
- Feria, L. e Lama, J. M^a (coords.) (1993). *La acción tutorial en la educación secundaria*. Madrid: Escuela Española.
- Fernández Ballesteros, R. (1995). *Evaluación de programas. Una guía práctica en ámbitos sociales, educativos y de salud*. Madrid: Síntesis.
- Fernández Huerta, J. (1959). "La orientación como rumbo optativo". *Revista de Educación*, V. 34, 96 (10-15).
- Fernández López, X. (1994). "Situación actual e expectativas futuras dos servicios psicopedagógicos en Galicia". *Revista Galega de Psicopedagogía*, 6, 8-9.
- Fernández Sierra, J. (Coord.) (1995). *El trabajo docente y psicopedagógico en educación secundaria*. Archidona (Málaga): Aljibe.
- Fernández Sierra, J. (1999). *Acción psicopedagógica en educación secundaria: reorientando la orientación*. Archidona (Málaga): Aljibe.

- Fernández Torres, P. (1991). *La función tutorial*. Madrid: Castalia/MEC.
- Feuerstein, R. (1988). *Programa de enriquecimiento instrumental*. Madrid: Bruño.
- Fisseni, H.J. (1990). *Lehrbruch der Psychologischen Diagnostik*. Goettingen: Hogrefe.
- Forner, Y. e Mullet, E. (1988). "Informatique et orientation". En *L'Orientation scolaire et professionnelle*, 17,(3), 209-232.
- Frame, C.L. e outros (1988). "Diagnostic classification systems". En J.L. Matson (Ed). *Handbook of treatment approaches in childhood psychopathology*. Nova York: Plenum Pres.
- Fritzen, S. J. (1988). *70 ejercicios prácticos de dinámica de grupos*. Santander: Sal Terrae.
- Fullmer, L.D. E Bernard, H. (1972). *The school counselor consultant*. Boston: Houghton Mifflin.
- Galve, J. L. (1997). *Programa de diversificación curricular*. Madrid: CEPE.
- Galve, J. e García Pérez, E. (1992). *La acción tutorial en la enseñanza no universitaria (de 3 a 18 años)*. Madrid: CEPE.
- García Hoz, V. (1987). *Principios de pedagogía sistemática* (12ª edición). Madrid: Rialp.
- García Hoz, V. (1994). *La orientación en la educación institucionalizada. La formación ética*. Madrid: Rialp.
- García Hoz, V. e Pérez Juste, R. (1984). *La investigación del profesor en el aula*. Madrid: Escuela Española.
- García Nieto, N. (1990). "El diagnóstico pedagógico y la orientación educativa unidos en un mismo proceso". *Bordon*, 2, 73-78.
- García Nieto, N. e outros (1995). *Guía del tutor. 3º de ESO*. Madrid: ICCE.
- García Nieto, N. e outros (1996). *Guía del tutor. 1º de ESO*. Madrid: ICCE.
- García Nieto, N. e outros (1996). *Guía del tutor. 2º de ESO*. Madrid: ICCE.
- García Pastor, C. (1993). *Una escuela común para niños diferentes: la integración escolar*. Barcelona: PPU
- García Vidal, J. e outros (1995). *Formación y orientación laboral*. Madrid: EOS.
- García Yagüe, J. (1976). "La orientación escolar, una aventura pedagógica: antecedentes y problemas", *Vida Escolar*, 183-184.
- García Yagüe, J. (1978). "Posibilidades y límites de la orientación escolar en España". *Partio de escuelas*, 13-24.
- García Yagüe, J. e outros (1987). *Diagnóstico pedagógico y técnicas de la orientación*. Madrid: UNED.

- García Yagüe-TEA-MEPSA (1975). *Tests empleados en España*. Madrid: Instituto Nacional de Psicología Aplicada y Orientación Profesional.
- Garrido, J. e Santana, R. (1993). *Adaptaciones curriculares*. Madrid: CEPE.
- Genain, L. e Lerond, M. (1987). *L'Orientation Scolaire et Professionnelle*. París: De Vecchi Poche.
- Giacaglia, L. e Penteadó, W. (1994). *Orientação educacional na prática. Principios, técnicas, instrumentos*. São Paulo: Pioneira.
- Gibson, R.L. e Mitchell, M. H. (1990). *Introduction to Counseling and Guidance*. Nova York: Mc Millan (3ª edición).
- Gil Fernández, P. (1991). “Diagnóstico”. En Santillana (Ed). *Léxico de ciencias de la educación*. Madrid: Santillana.
- Gil Martínez, R. (1997). *Manual para tutorías y departamentos de orientación*. Madrid: Escuela Española.
- Gil Martínez, R. (1998). *Valores humanos y desarrollo personal*. Madrid: Escuela Española.
- Giné, N. (1996). *Acción tutorial*. Santiago de Compostela: Xunta de Galicia.
- Giné, N. e outros (1995). *Cuaderno de tutoría para educación secundaria*. Barcelona: Graó
- Goldstein, A. P. (1989). *Habilidades sociales y autocontrol en la adolescencia*. Barcelona: Martínez Roca.
- González Manjón, D. e outros (1993). *Adaptaciones curriculares*. Málaga: Aljibe.
- González, E. e outros (1995). *Necesidades educativas especiales*. Madrid: Editorial C.C.S.
- González, R e Díez, E. (1997). *Educación en valores. Acción tutorial en la ESO*. Madrid: Escuela Española.
- González, R. e Dorio, I. (1994). “L’acollida de l’infant a l’escola”. *Guix*, 199.
- Goodland, S. (1995). *Student as tutors and mentors*. Londres: Kogan Page.
- Graña, V. (2002). *Manual legislativo*. A Coruña: Tórculo. 3ª edición.
- Guichard, J. (1993). *L’ecole et les représentations d’avenir des adolescents*. París: PUF.
- Guichard, J. e outros (1988). *Orientation éducative de la sixième a la troisième*. Issy-les-Moulineaux: EAP.
- Gysbers, N. e Henderson, P. (1994). *Developing and managing your school guidance program* (2ª edición). Alexandria, VA: AACD.

- Gysbers, N.C. (1990). *Comprehensive guidance programs that work*. Ann Arbor, MI: ERIC Counseling and Personnel Services Clearing House.
- Gysbers, N.C. e Moore, E.J. (1981). *Improving guidance programs*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice. Hall.
- Gysbers, N.C. e outros (1992). "Improving school guidance programs". *Journal of Counseling and Development*, 70 (5), 565-570.
- Harris-Bowlsbey, A. (1991). "The respective roles of the Counselor and the computer in the Career Development Process". *Congreso sobre Servicios de Orientación*. Lisboa: AIOSP.
- Hauessler, I. M. e Milicic, N. (1997). *Confíar en uno mismo: programa de autoestima*. Madrid: CEPE.
- Henderson, P. e Gysbers, C. (1998). *Leading and Management your school guidance program staff*. Alexandria, VA: ACA.
- Hernández Fernández, J. (1994). "Orientación por programas. Un caso práctico". *Revista de Investigación Educativa*, 23, 570-574.
- Hernández, J. e outros (1990). "Un modelo de análisis de necesidades de orientación desde la perspectiva del profesorado". *Revista de Investigación Educativa*. 8 (16), 229-237.
- Herr, E.L. (1989). *Counseling is a dynamic society: Opportunities and challenges*. Alexandria, VA: AACD.
- Hiebert, B. (2000). *Practitioner Competences*. IAEGV (International Conference for Vocational Guidance). Berlín.
- Ínsua, F. (1997). *A orientación escolar en Galicia*. Vigo: Edicións Xerais.
- Jiménez, A. J. e Jiménez, C. E. (1999). *Cuadernos de acción tutorial*. Madrid: Alfer.
- Jiménez, R. e Porras, R. (1997). *Modelos de acción psicopedagógica*. Archidona (Málaga): Aljibe.
- Keller, K. e outros (1982). "Career counseling form a cognitive perspective". *Personnel and Guidance Journal*, 60, 367-371.
- Klingman, A. (1984). "Health-related school guidance: Practical applications in primary prevention". *Personnel and Guidance Journal*, 62, 576-580.
- Knapp, R.H. (1978). *Orientación del escolar*. Madrid: Morata.
- Kohlberg, L. e Mayer, R. (1972). "Development as the aims of Education". *Harvard Educational Review*, 42, 449-496.
- Kreft, W. (1992). *Guía europea del orientador profesional*. Madrid: Comisión de las Comunidades Europeas.

- L'Ecuyer, R. (1985). *El concepto de sí mismo*. Barcelona: Oikos – Tau.
- Lázaro, A e Asensi, J. (1987). *Manual de orientación escolar y tutoría*. Madrid: Narcea..
- Lázaro, A. (1994). “Evaluación de la orientación”. En M.A. Verdugo. *Evaluación curricular*. Madrid: Siglo XXI.
- Lázaro, A. e outros (1982). “El desarrollo de la orientación institucional en España”. *Revista de Educación*, 270, 159-187.
- Lee, C. e Walz, G. (1998). *Social actino. A mandate for counselor*. Alexandria, VA: ACA.
- Lewis, M.D. e outros (1986). *The Counseling Profession*. Itasca, Ill.: F.E. Peacock Pub.
- Lipman, M. (1989). *Programa de enseñar a pensar: filosofía para niños*. Madrid. De La Torre.
- Llamas, J. M. e outros (1990). “Los profesores opinan sobre los equipos psicopedagógicos del MEC.” *Revista de Ciencias de la Educación*. 143, 305-320.
- Lofficier, A. (1993). *Éxito en los estudios. Tres actitudes imprescindibles para el estudiante*. Madrid: Narcea.
- López Bonelli, A. (1989). *La orientación vocacional como proceso*. Bos Aires: El Ateneo.
- Lowe, P. (1995). *Apoyo educativo y tutoría en secundaria*. Madrid: Narcea.
- Luengo, Mª A. (1998). *Programa para o desenvolvemento persoal-social. Ampliación e adaptación do programa de J. G. Botvin*. Santiago de Compostela: Edita Consellería de Educación e Ordenación Universitaria, Xunta de Galicia.
- MEC (1990). *LOGSE*. Madrid: Centro de Publicaciones.
- MEC (1990). *Orientación educativa e intervención psicopedagógica*. Madrid: Dirección General de Renovación Pedagógica.
- MEC (1992). *Orientación y tutoría. Primaria*. Madrid: MEC (caja roja).
- Machargo Salvador, J. (1991). *El profesor y el autoconcepto de sus alumnos*. Madrid: Escuela Española
- Maher, CH. e Zins, J. (1989). *Intervención psicopedagógica en los centros educativos*. Madrid: Narcea.
- Marín, A. (1996): “La orientación en el marco de la reforma educativa: aproximación crítica y prospectiva”. *IX Congreso Nacional de Psicología*. San Sebastián: SEP.
- Martí, E. e Tirado, V. (Coord.) (1997). *La orientación educativa y profesional en la educación secundaria*. Barcelona: ICE/HORSORI.
- Martínez Díaz, M. (1991). *Actividades de tutoría con los alumnos*. Madrid: Ministerio de Educación y Ciencia.

- Martínez Díaz, M. (1995). *Planificación y desarrollo de la acción tutorial en la educación secundaria*. Madrid: Magister.
- Martorell, M. e Amengual, I. (1991). “Orientación y tutoría”. *Cuadernos de Pedagogía*, 195.
- Mc Kay, M. e Fanning, P. (1991). *Autoestima: evaluación y mejora*. Barcelona: Martínez Roca.
- Medina, A. e Villar Angulo, L.M. (1995). *Evaluación de programas educativos, centros y profesores*. Madrid: Universitas.
- Menacker, J. (1976). “Toward a theory of activist guidance”. *Personnel and Guidance Journal*, 54, 318-321.
- Menchen Bellón, F. (1999). *El tutor, dimensión histórica, social y educativa*. Madrid: CCS.
- Menéndez Martín, E. (1998). *Equipos psicopedagógicos en la comunidad autónoma gallega. Análisis de su situación*. Santiago, Tórculo Ediciones.
- Miller, C.H. (1961). *Foundations of guidance*. New York: Harper.
- Miller, F.W. (1971). *Principios y servicios de orientación escolar*. Madrid: Magisterio Español.
- Miller, G.D. e Tiedeman, A. (1978). “The practice of. guidance and counseling in the middle/junior high school”. En: *The status of guidance and counseling in the nations school. A series of issue papers*. Washington, D.C.: APGA.
- Monereo, C. e Solé, I. (1996). *El asesoramiento psicopedagógico: una perspectiva profesional y constructivista*. Madrid: Alianza.
- Mora, J. A. (1991). *Acción tutorial y orientación educativa*. Madrid: Narcea.
- Moreno, J.L. (1962). *Fundamentos de sociometría*. Bos Aires: Paidós.
- Morrill, W. H. e outros (1974). “Dimensions of counselor functioning”. *Personnel and Guidance Journal*, 52, 354-359.
- Morrill, W.H. (1980). “Program development”. En U. Delworth e outros. *Student Services: A handbook for the profession*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Moyne, A. (1983). *Relation d'aide y tutorat*. Paris: Fleurus.
- Muchielli, R. (1971). *La dinámica de los grupos*. Madrid: Ibérico-Europea de Ediciones.
- Müller, M. (1994). *Descubrir el camino. Nuevos aportes educacionales y clínicos de orientación vocacional*. Bos Aires: Bonum.
- Núñez, A. (1997). *La acción tutorial en educación secundaria. Programa y materiales básicos*. Madrid: Escuela Española.

- Ocampo, C. e Cid, A. (1998). "Implicaciones organizativo – escolares del nuevo modelo de orientación psicopedagógica establecido para Galicia". En V Congreso interuniversitario de organización de instituciones educativas. Madrid: Departamento de Didáctica y Organización Escolar, Universidad Complutense – UNED. 466.
- Ocampo, C. (1998). "Novas perspectivas da política educativa e da organización escolar en relación coa Orientación". En Sobrado, L. (Editor). *Estratexias de orientación psicopedagóxica no ensino secundario*. Santiago de Compostela: Laiovento, 292-324.
- Ocampo, C. e Barreira, A. (1997). "Servicios de orientación externa ós centros educativos non universitarios nas comunidades autónomas: unha análise comparada". *Revista Galego-Portuguesa de Psicoloxía e Educación*, 1, 1, 289-304.
- Ohlsen, M. (1974). *Guidance services in the modern school*. Nova York: Harcourt Brace Jovanovich.
- Ortega, M.A. (1994). *La tutoría en secundaria obligatoria y bachillerato*. Madrid: Editorial Popular.
- Pallarés, M. (1986). *Técnicas de grupo para educadores*. Madrid: Publicaciones ICCE.
- Pantoja Vallejo, A. (2001). *Orientación y acción tutorial en los niveles no universitarios*.
- Parker, C. (1968). *Counseling theories and counselor education*. Boston: Houghton Mifflin.
- Patterson, C.H. (1978). *Teorías del counseling y psicoterapia*. Bilbao: Desclée de Brouwer.
- Payne, D.A. (1994). *Design educational project and program evaluations*. Boston: Kluwer Academic Pub.
- Pelletier, D. e outros (1984). *Pour un approche éducative en orientation*. Quebec: Gaëtan Morin.
- Pérez Boullosa, A. (1986). *La orientación educativa: un análisis factorial para delimitar su campo conceptual*. Valencia: Promolibro.
- Pérez Boullosa, A. (1988). "La orientación en la prevención del fracaso escolar". En IX Congreso Nacional de Pedagogía. Alicante.
- Pérez Boullosa, A. (2002). "Evaluación de instituciones y servicios de orientación profesional". En L. Sobrado, *Orientación profesional: diagnóstico e inserción sociolaboral*. Barcelona: Estel.
- Peters, H.J. e Aubrey, R.F. (1975). *Guidance: strategies and techniques*. Denver, Col.: Love Publishing Comp.
- Peterson, G.W. e outros (1991). *Career development and services. A cognitive approach*. Pacific Grove, CA.: Brooks Cole Pub.

- Plant, P. (1990). *Trasnational vocational guidance and training for young people and adults*. Berlín: CEDEFOP.
- Prado, J. do (1994). *Princípios e métodos de orientação educacional*. Sao Paulo: Atlas.
- Proctor, W.M., Benefield, W. e Wren, C.G. (1931). *Workbook in vocations*. Boston: Houghton Mifflin.
- Ramírez, J. e Gago, L. (1995). *Guía práctica del profesor tutor*. Madrid: Narcea.
- Real Academia Española de la Lengua (1884). *Diccionario de la lengua castellana* (12ª edición). Madrid: Imprenta de D. Gregorio Hernando.
- Real Academia Española de la Lengua (1925). *Diccionario de la lengua española* (15ª edición). Madrid: Talleres Calpe.
- Real Academia Española de la Lengua (1992). *Diccionario de la lengua española* (21ª edición). Madrid: Unigraf.
- Real Academia Española de la Lengua (2001). *Diccionario de la lengua española* (22ª edición). Madrid: Espasa Calpe.
- Repetto, E. (1977). *Fundamentos de orientación. La empatía en el proceso orientador*. Madrid: Morata.
- Repetto, E. (1991). “La orientación y el consejo asistido por ordenador”. En: *La orientación profesional ante la unidad europea*. VI Jornadas Nacionales de Orientación Escolar y Profesional. Tenerife: AEOEP.
- Repetto, E. (1995). “La orientación profesional y el desarrollo de la carrera en la enseñanza”. En Sanz Oro, R. e outros (Ed). *Tutoría y orientación*. Barcelona: CEDECS, pp 25-44.
- Repetto, E. e outros (1994). *Orientación educativa e intervención psicopedagógica*. Madrid: UNED.
- Repetto, E. e outros (2000). *Tareas y formación de los orientadores en la Unión Europea*. Madrid: UNED.
- Reuchlin, M. (1978). *L’Orientation scolaire et professionnelle*. Paris: P.U.F.
- Revista Galega de Educación (1997). *Orientación escolar e tutoría*. Nova Escola Galega, 29.
- Rivas, F. (1995). *Manual de asesoramiento y orientación vocacional*. Madrid: Síntesis.
- Rivas, F. e outros (1999). *SAV-R e SAVI 2000*. Paterna (Valencia): Servicio de Asesoramiento Vocacional y Educativo.
- Rodicio, Mª L. (Coord.) (2001). “La orientación en Galicia”. *Revista de Investigación Educativa*, volume 19, nº 2, 2001, 545 –560.

- Rodríguez Espinar, S. (1982). "Diagnóstico y predicción en orientación". *Revista de Educación*, 270, 113-140.
- Rodríguez Espinar, S. (1985). *Proyecto docente e investigador: orientación educativa*. Barcelona: Universidad (inédito).
- Rodríguez Espinar, S. (1994). "Presente y futuro de la orientación". En III Jornadas Universitarias. UNED. Cervera (Lleida).
- Rodríguez Espinar, S. (Coord.) (1998). Orientación. Aspectos actuales y futuros. *Revista de Investigación Educativa*, 16, 2.
- Rodríguez Espinar, S. e outros (1993). *Teoría y práctica de la orientación educativa*. Barcelona: PPU.
- Rodríguez Moreno, M. L. (1994). *Programa para enseñar a tomar decisiones*. Barcelona: Laertes.
- Rodríguez Moreno, M.L. (1988). *Orientación educativa*. Barcelona: CEAC.
- Rodríguez Moreno, M.L. (1992). *Enseñar y aprender a tomar decisiones vocacionales*. Madrid: M.E.C.
- Rodríguez Moreno, M.L. (1995). *Orientación e intervención psicopedagógica*. Barcelona: CEAC.
- Rodríguez Moreno, Mª L. (1998). *Orientación profesional*. Barcelona: Ariel.
- Román, J. M^a e Pastor, E. (1984). *La tutoría. Pautas de acción e instrumentos útiles al profesor-tutor*. Barcelona: CEAC.
- Rus, A. (1999). *Tutoría, Departamento de Orientación y equipos de apoyo*. Granada: Universidad de Granada.
- Salvador, A. (1993). *Evaluación y tratamiento psicopedagógico. El departamento de evaluación según la LOGSE*. Madrid: Narcea.
- Sánchez Asín, A. (1993). *Necesidades educativas e intervención psicopedagógica*. Barcelona: PPU.
- Sánchez, S. (1979). *La tutoría en los centros docentes*. Madrid: Escuela Española.
- Sánchez, S. e outros (1997). *La tutoría en los centros de educación secundaria. Manual del profesor/tutor*. Madrid: Escuela Española.
- Sanders, J.R. (1992). *Evaluationg school programs*. Newbury Park, CA: Sage.
- Sandoval, F. (1996). *La tutoría en el bachillerato*. Madrid: Escuela Española.
- Sanjuán, S. (1978). *El departamento de orientación en un centro educativo*. Madrid: Anaya.
- Santana, L. e Álvarez Pérez, P. (1996). *Orientación y educación sociolaboral*. Madrid: EOS.

- Sanz, R. (1990). *Evaluación de programas en orientación educativa*. Madrid: Pirámide.
- Sanz, R. (1999). *Los departamentos de orientación en educación secundaria. Roles y funciones*. Barcelona: Cedecs.
- Sanz, R. e outros (Edit.) (1995). *Tutoría y orientación*. Barcelona: Cedecs.
- Sanz, R. e Sobrado, L. (1998). "Roles y funciones de los orientadores". *Revista de Investigación Educativa*, 16, 2, 25-57.
- Scriven, M.S. (1991). *Evaluation thesaurus*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Scurati, C. e Ceriani, A. (1994). *La dirigenza scolastica. Sviluppi e prospettive*. Brescia: Editrice La Scuola.
- Shertzer, B. e Stone, S.C. (1972). *Manual para el asesoramiento psicopedagógico (Counseling)*. Buenos Aires: Paidós.
- Silva, F. (1994). "La entrevista". En Ballesteros, R. *Introducción a la evaluación psicológica*. Madrid: Pirámide.
- Simon, J. (1988). *L'integration scolaire des enfants handicapés*. París: PUF.
- Sobrado, L. (1992). "Los equipos de orientación educativa y profesional en Galicia. Organización y competencias". En AEOEP: *Seminario Iberoamericano de Orientación*. Tenerife.
- Sobrado, L. (1993). *Intervención psicopedagógica y orientación educativa* (3ª edición). Barcelona: PPU.
- Sobrado, L. (1994a). "A orientación na educación especial. Novas perspectivas". En Alberte, J.: *Los centros específicos de educación especial*. Santiago de Compostela: ACK Comunicación.
- Sobrado, L. (1994b). "Artellamento e dinámica da orientación educativa e profesional en Portugal". *Quinesia*, 18, 59-76.
- Sobrado, L. (1994c). "Orientación educativa para la diversidad cultural: un programa de intervención". En M. Santos. *Teoría y práctica de la educación intercultural*. Santiago: Servicio de Publicaciones de la Universidad / PPU.
- Sobrado, L. (1994d). "Os servicios de orientación educativa e profesional en Portugal e Galiza: organización e funcionamento". *Butlletí de ACOEP*, 12, 5-13.
- Sobrado, L. (1996). *Intervención psicopedagógica y orientación educativa* (4ª edición). Barcelona: EUB.
- Sobrado, L. (1996). *Servicios de orientación ós centros educativos*. Santiago de Compostela: Laiovento.

- Sobrado, L. (1998). *Estratexias de orientación psicopedagóxica no ensino secundario*. Santiago de Compostela: Laiovento.
- Sobrado, L. (2001). *Proyecto docente e investigador*. Universidad de Santiago de Compostela (Inédito).
- Sobrado, L. (2002). *Diagnóstico en educación. Teoría, modelos y procesos*. Madrid: Biblioteca Nueva.
- Sobrado, L. (Ed.) (1998a). *Estratexias de orientación psicopedagóxica no ensino secundario*. Santiago de Compostela: Laiovento.
- Sobrado, L. (Ed.) (1998b). *Orientación e inserción profesional*. Barcelona: Servicio de Publicaciones de la Universidad/Estel.
- Sobrado, L. (ed.) (1999). *Orientación e intervención sociolaboral*. Barcelona: Estel.
- Sobrado, L. e Ocampo, C. (1996). “Rol de los servicios de orientación en el diseño y desarrollo de las adaptaciones curriculares individualizadas”. XI Congreso Nacional de Pedagogía. San Sebastián: SEP.
- Sobrado, L. e Ocampo, C. (1997). “La oferta de empleo en la prensa: un recurso educativo para integrar la orientación profesional en el currículo de la ESO”. En AEOP (Comp.). *La orientación educativa y la intervención psicopedagóxica integradas en el currículo. V Jornadas de la Asociación Española para la Orientación Escolar y Profesional*. Valencia, 165-169.
- Sobrado, L. e Ocampo, C. (1997). “Valoración de la efectividad pedagógica de la acción directivo-orientadora en los centros docentes”. En AIDIPE (Comp.). Actas del VIII Congreso Nacional de Modelos de Investigación Educativa. Sevilla, 306-309.
- Sobrado, L. e Ocampo, C. (2000). *Evaluación psicopedagóxica y orientación educativa*. (3ª edición). Barcelona: Estel.
- Sobrado, L. e outros (1985). *Orientaciones curriculares para la integración en educación especial*. Santiago: Tórculo Edicións.
- Sobrado, L. e Porto, A. (1994). “Teoría y modelos de evaluación de programas educativos: análisis crítico”. *Caesura*, 5, 12-22.
- Sobrado, L. e Porto, A. (1994). “Competencias orientadoras para la diversidad cultural. Implicaciones en la formación y en el rol de los orientadores escolares”. *Bordón*, 46, 441-453.
- Sobrado, L. e Taboada, M. (1991). “Estructura y competencias de los servicios psicopedagógicos de apoyo escolar en la Comunidad Autónoma de Galicia”. Congreso Internacional de Servicios de Orientación para os anos 90. Lisboa: AIOSP.

- Sobrado, L.; Ocampo, C.; Arza, N. e Rodicio, M.L. (1998). “Los modelos de las comunidades autónomas”. En *Modelos de orientación e intervención psicopedagógica* (209-218). Barcelona: Praxis.
- Solé, I. (1998). *Orientación educativa e intervención psicopedagógica*. Barcelona: ICE/HORSORI.
- Soler, J.R. (1989). *La orientación educativa. Niveles de prestación y exigencia social*. Barcelona: Humanitas.
- Spokane, A.R. (1991). *Career intervention*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall.
- Stake, R.E. (1975). *Evaluating the arts in education: A responsive approach*. Columbus, OH: Merrill.
- Stenhouse, L. (1981). *Case study in educational research and evaluation*. Norwich: East Anglia. University.
- Stufflebeam, D. (1998). *The personnel evaluation standards*. Thousands Oaks, CA: Carwin Press.
- Stufflebeam, D.L. (1971). *Educational evaluation and decision making*. Itasca, Ill.: Peacock.
- Stufflebeam, D.L. e outros (1984). *Conducting educational needs assessment*. Boston: Kluwer-Nighoot Pub.
- Sue, D.W. e Sue, D. (1990). *Counseling the culturally different: Theory and practice*. Nueva York: Wiley.
- Sugai, G.M. e Tindal, G.A. (1993). *Effective school consultation: An interactive approach*. Pacific Grove, CA: Brooks Cole Pub.
- Super, D.E. e Bachrach, P. (1957). *Scientific careers an vocational development Theory*. Nova York: Teacher College of Education.
- Task Force (1993). *Situación actual en el ámbito de la orientación profesional*. Bruselas: Comisión das Comunidades Europeas.
- Toesca, Y. (1974). *La sociometría en la educación básica*. Madrid: Narcea.
- Torre, A. de la (1966). “La orientación escolar y profesional en España”. *Revista Calasancia*, 45, 35-68.
- Torre, J. A. (1994). *Aprender a pensar y pensar para aprender. Estrategias de aprendizaje*. Madrid: Narcea – MEC.
- Torrego, J. e outros (1997). *La orientación académica y profesional*. Madrid: Consejería de Educación y Cultura.
- Torres, J. (1996). *La formación del profesor tutor como orientador*. Jaén: Publicaciones de la Universidad.

- Universidad de Harvard (1983). *Proyecto de inteligencia*. Distribuido por Fundación Centro de Estudios de Aprendizaje y Reeduación. Madrid: Paseo Moret, 9.
- Valdivia Sánchez, C. (1998). *La orientación y la tutoría en los centros educativos: cuestionario de evaluación y análisis tutorial (CEAT)*. Bilbao: Mensajero.
- Vallés, A. e Álvarez, J. (1998). *Orienta plus*. Madrid: Escuela Española.
- Van Dalen, D.B. e Meyers, W.J. (1981). *Manual de técnica de la investigación educativa*. Bos Aires: Paidós.
- Vayer, P. e Roncin, C. (1987). *L'integration des enfants handicapés dans la classe*. París. ESF.
- Velaz de Medrano, C. (1998). *Orientación e intervención psicopedagógica*. Archidona (Málaga): Aljibe.
- Verdugo, M. A.. (Dir.) (1994). *Evaluación curricular. Una guía para la intervención psicopedagógica*. Madrid: Siglo XXI.
- Vertecchi, M. e outros (1994). *Valutazione analogica e istruzione individualizzata*. Florencia: La Nuova Italia.
- Vicenti Calidoni, P. e Petracchi, G. (1994). *La valutazione degli alunni nella scuola elementare*. Brescia: Editrice La Scuola.
- Villa, A. e outros (1992). *Evaluación de los servicios de apoyo externo a la integración*. Bilbao: ICE da Universidade de Deusto.
- Vygotski, L.S. (1984). *Aprendizaje y desarrollo intelectual escolar*. Madrid: Alcalá.
- Wals, B. (1994). *Comunicarse: un aprendizaje y una habilidad en secundaria*. Narcea: Madrid.
- Wang, M. C. (1994). *Atención a la diversidad del alumnado*. Madrid: Narcea.
- Warnock, M. (1981). *Meeting special education needs*. Londres. Her Majesty's Stionary Office.
- Watts, A.G. (1989). *Computers in career guidance*. Cambridge: CRAC.
- Watts, A.G. (1992). *Perfiles profesionales de los consejeros de orientación en la Comunidad Europea*. Luxemburgo: Oficinas de Publicações Oficiais das Comunidades Europeas.
- Watts, A.G. e outros (1988). *Educational and vocational guidance services for the 14-25 age group*. Luxemburgo: Oficina para as Publicações Oficiais das comunidades europeas.

- Watts, A.G. e outros (1994). *Los servicios de orientación académica y profesional en la comunidad europea*. Luxemburgo: Oficina das Publicacións Oficiais das comunidades europeas.
- Watts, A.G. e Van Esbroeck, R. (1999). *New skills for new futures*. Bruxelas: VUBPRESS.
- Witkin, B.R. (1984). *Assessing needs in educational and social programs*. San Francisco: Jossey Bass.
- Witkin, B.R. (1984). *Assessing needs in educational and social programs*. San Francisco: Jossey Bass.
- Witkin, H.A. (1978). *Cognitive styles in personnel and cultural adaptation*. Worcester, M.A.: Clark University Press.
- Wrenn, C.G.(1962). *The counselor in a change world*. Washington, D.C.: American Personnel and Guidance Association.
- Xunta de Galicia (2002). *Datos da ensinanza non universitaria en Galicia. Curso escolar 2002-2003*. Santiago de Compostela: Xunta de Galicia, Consellería de Educación e Ordenación Universitaria.
- Xunta de Galicia (2002). *Red de orientación*. Santiago de Compostela: Xunta de Galicia, Consellería de Educación e Ordenación Universitaria.
- Zaccaria, J.S. e Bopp, S.G. (1981). *Approaches to guidance in contemporary education*. Cranston: Carroll-Press.
- Zaragoza, J. (1990). “La educación como orientación”. *Revista de Orientación Educativa y Vocacional*, 1, 7-15.

ANEXO 1

Universidade de Santiago
de Compostela

XUNTA DE GALICIA
CONSELLERÍA DE EDUCACIÓN
E ORDENACIÓN UNIVERSITARIA

ice

Instituto de Ciencias da Educación

CONSELLO ESCOLAR
DE GALICIA

Proxecto de investigación: a orientación escolar e a acción titorial en Galicia

*I. Cuestionario de análise da
orientación e titoría nos centros
educativos (alumnado)*

VALORACIÓN DO/A ALUMNO/A

Observacións.- O cuestionario é anónimo e confidencial e non debe asinarse. Debe colocarse, se é o caso, unha cruz (x) na paréntese correspondente.

I. DATOS PERSOAIS, FAMILIARES E ESCOLARES

1. Idade

¿Cantos anos cumpridos tes? _____

2. Sexo:

- 1. ( ) Home
- 2. ( ) Muller

3. Lugar de residencia habitual:

- 1. ( ) Rural
- 2. ( ) Vila
- 3. ( ) Urbano / Cidade
- 4. ( ) Urbanización
- 5. ( ) Outro (dicir cá): _____

4. Provincia na que resides actualmente:

- 1. ( ) A Coruña
- 2. ( ) Lugo
- 3. ( ) Ourense
- 4. ( ) Pontevedra

5. Titularidade do centro educativo ó que asistes:

- 1. ( ) Público
- 2. ( ) Privado relixioso
- 3. ( ) Privado segrar
- 4. ( ) Outro sistema (dicir cá): _____

6. Tipo de centro docente no que estás matriculado:

1. Colexio de educación infantil e primaria (CEIP)
2. Colexio de educación primaria (CEP)
3. Centro público integrado (CPI)
4. Instituto de educación secundaria (IES)
5. Centro de educación de adultos (CEA)
6. Centro de educación especial (CEE)
7. Colexio privado
8. Outro (dicir cá):

7. Nivel educativo no que estás matriculado actualmente:

1. Educación primaria (cursos 5º/6º)
2. Primeiro ciclo da ESO (1º/2º cursos)
3. Segundo ciclo da ESO (3º/4º cursos)
4. Bacharelato
5. Formación profesional (ciclo medio)
6. Formación profesional (ciclo superior)
7. Educación de adultos
8. Familia profesional (qué cursa, se estudia formación profesional): _____
9. Outro (dicir cá): _____

8. Repetiches algún curso:

1. Si
2. Non
3. Cántos (se a resposta foi si): _____

9. Curso no que estás matriculado actualmente:**10. Estudios máximos que realizou o teu pai:**

1. Ensino primario/básico incompleto.
2. Ensino primario/básico completo.
3. Enseñanzas medias (bacharelato, formación profesional...)
4. Ensino universitario (diplomado, licenciado, doutor...)
5. Outros (dicir cá): _____

11. Estudos máximos que realizou a túa nai:

1. Ensino primario/básico incompleto.
2. Ensino primario/básico completo.
3. Ensinanzas medias (bacharelato, formación profesional...)
4. Ensino universitario (diplomado, licenciado, doutor...)
5. Outros (dicir cáles):

12. Profesión actual do teu pai/titor: _____

13. Profesión actual da túa nai/titora: _____

14. Cantos irmáns sodes (incluído ti mesmo):

1. Un
2. Dous
3. Tres
4. Máis de tres

15. Estado civil (do pai do alumno):

1. Casado
2. Divorciado
3. Solteiro
4. Viúvo
5. Separado (sen divorcio)
6. Outro (dicir cál): _____

16. Estado civil (da nai do alumno):

1. Casada
2. Divorciada
3. Solteira
4. Viúva
5. Separada (sen divorcio)
6. Outro (dicir cál): _____

17. ¿Con quen vives habitualmente?:

1. Co pai e a nai

2. Co pai

3. Coa nai

4. Cos avós

5. Con tíos

6. Con outros (dicir quén): _____

ESCALA DE VALORACIÓN DO CUESTIONARIO: INTERPRETACIÓN

- a) Nivel de **realización** das accións orientadoras e tutoriais. Valorar de 1 a 5, segundo a escala seguinte (columna A).
- b) Nivel de **importancia** que ten a actividade: valorar de 1 a 5, segundo a escala que segue (columna B).

Valoración de 1 a 5

1	_____	<i>nada</i>
2	_____	<i>pouco</i>
3	_____	<i>suficiente</i>
4	_____	<i>bastante</i>
5	_____	<i>moito</i>

EXEMPLO:

Se consideras que o nivel de realización da pregunta é de **bastante**, debes colocar no recadro correspondente da **columna A**, o nº **4**.

Se pensas que o seu nivel de importancia é **moito**, debes sinalar no recadro da **columna B**, o nº **5**.

Se a pregunta é sobre **actividades complementarias no centro educativo**, se consideras que se realizan **poucas**, debes poñer na columna A (realización) a cualificación de 2 (pouco) e, se pensas que son bastante **importantes**, debes colocar no recadro respectivo da columna B (importancia) a valoración de 4 (bastante).

Observación: contesta axeitadamente todos os recadros das columnas **A** e **B**. Se se descoñece a realización ou a importancia, debe deixarse o recadro en branco.

MOITAS GRACIAS POLA TÚA COLABORACIÓN

II. ACCIÓNS ORIENTADORAS E TITORIAIS:

PARTE I

Cuestións	A-Realización (1 a 5)	B-Importancia (1 a 5)
1. Atención ós alumnos/as con problemas de comportamento persoal, social...		
2. Accións de prevención de drogodependencias: alcoholismo, tabaquismo, toxicomanías, ludopatía, etc.		
3. Fomento da aceptación de si mesmo (autoconcepto) e do propio aprecio (autoestima)		
4. Desenvolvemento de actitudes participativas		
5. Fomento de habilidades sociais e de vida no alumnado		
6. Coñecemento do contorno social e profesional		
7. Axuda nas actividades de emprego do tempo libre		
8. Axuda ó alumno/a nas relacións familiares		
9. Fomento dun ambiente de comunicación entre o centro educativo e a familia		
10. Apoio nas relacións sociais do alumno/a cos demais compañeiros, cos profesores, etc.		
11. Atención ó estudio		
12. Apoio ó alumnado nas dificultades de aprendizaxe escolar		
13. Información titorial sobre o comezo do curso: calendario escolar, horarios de tutoría, criterios de avaliación, actividades complementarias...		
14. Información ós pais, alumnos e profesores das actividades educativas e dos resultados académicos correspondentes		
15. Contribución ó funcionamento das actividades extraescolares		
16. Control titorial das fallas de asistencia e puntualidade dos escolares		
17. Axuda ó alumnado no pase dos estudos ó ámbito do emprego		
18. Axuda ós alumnos/as na toma de decisións persoais, académicas, profesionais, etc.		
19. Asesoramento ó alumnado na elección de materias escolares, estudos e profesións		
20. Apoio ós estudantes na resolución de problemas persoais, académicos, familiares, etc.		
21. Valoración global dos servizos de orientación e tutoría (organización e funcionamento)		

PARTE II

Cuestións	A-Realización (1 a 5)	B-Importancia (1 a 5)
22. Apoio dos servizos de orientación externos ó centro educativo (equipo provincial de orientación específico)		
23. Axuda dos servizos de orientación do propio centro docente ó que asiste o/a alumno/a (Departamento de Orientación)		
24. Accións de tutoría de carácter persoal (entrevistas)		
25. Realización de actividades tutoriais de ámbito grupal (reunións, traballo en grupos, etc.)		
26. Desenvolvemento de estratexias de aprendizaxe e de técnicas de estudo		
27. Accións de orientación para a elección académica: materias escolares, estudos, etc.		
28. Asesoramento na elección de itinerarios académicos e profesionais		
29. Aplicación no centro educativo do Plan de acción tutorial (PAT)		
30. Execución do Plan de orientación académico-profesional (POAP) no centro docente		
31. Coñecemento das características persoais e académicas dos alumnos/as tutelados/as		
32. Coordinación tutorial das adaptacións curriculares necesarias para o alumnado		
33. Fomento da integración dos/as escolares no grupo-clase (aula)		
34. Asesoramento e seguimento dos procesos de ensino-aprendizaxe dos/as escolares		
35. Acción moderadora polo/a profesor/a tutor/a diante dos diversos sectores educativos (profesores, pais...) nas dificultades que se lles presenten ós seus tutelados		
36. Atención do profesorado tutor ó alumnado, mentres permanece no centro educativo nos períodos de descanso		

Observacións:

ANEXO 2

Universidade de Santiago
de Compostela

XUNTA DE GALICIA
CONSELLERÍA DE EDUCACIÓN
E ORDENACIÓN UNIVERSITARIA

ice

Instituto de Ciencias da Educación

CONSELLO ESCOLAR
DE GALICIA

Proxecto de investigación: a orientación escolar e a acción titorial en Galicia

II. Cuestionario de análise da orientación e titoría nos centros educativos (Pai / Nai de alumno/a)

VALORACIÓN DO/A PAI/NAI DO/A ALUMNO/A

Observación.- O cuestionario é anónimo e confidencial e non debe asinarse. Débese marcar cunha cruz (x) na paréntese que corresponda.

Este cuestionario, que recibiron a través do seu fillo/a, trata de recoller as impresións que vostede, como pai ou nai, ten sobre a organización da acción orientadora e tutorial no centro educativo onde el ou ela asisten. Convén resaltar a súa opinión como moi importante para coñecer esta realidade, de cara a melloralala.

A continuación, comentamos unha serie de aspectos importantes:

- 1º. A enquisa é completamente **anónima e confidencial**, co cal o que responden non vai ser coñecido particularmente por ninguén. Solicitamos, pois, a súa máxima sinceridade.
- 2º. No caso de ter máis dun fillo/a na escola, **debe responder unha enquisa por cada un**, pois pode haber diferencias entre eles se se atopan en distintos niveis educativos.

Existen **dous tipos de resposta**. No primeiro bloque de preguntas, referida a datos do centro e persoais, deberá marcar cunha cruz (x) na paréntese correspondente.

MOITAS GRACIAS POLA SÚA COLABORACIÓN

I. DATOS DO CENTRO EDUCATIVO Ó QUE ASISTE O SEU FILLO, DATOS PERSOAIS E DATOS FAMILIARES

1. Persoa que contesta o cuestionario:

1. Pai
2. Nai
3. Titor/a familiar
4. Outros (dicir quén): _____

2. Idade do pai (anos):

¿Cantos anos ten? _____

3. Idade da nai (anos):

¿Cantos anos ten? _____

4. Sexo:

1. Home
2. Muller

5. Lugar da súa residencia habitual:

1. Rural
2. Vila
3. Urbano/Cidade
4. Urbanización
5. Outro (dicir cál): _____

6. Provincia na que reside:

1. A Coruña
2. Lugo
3. Ourense
4. Pontevedra

7. Titularidade do centro educativo no que está matriculado o seu fillo:

1. Público
2. Privado concertado (subvencionado) relixioso
3. Privado concertado (subvencionado) segrar
4. Privado non concertado relixioso
5. Privado non concertado segrar
6. Outro sistema (dicir cál): _____

8. Tipo do centro no que está matriculado o seu fillo:

1. Colexio de educación primaria (CEP)
2. Colexio de educación infantil e primaria (CEIP)
3. Centro público integrado (CPI)
4. Instituto de educación secundaria (IES)
5. Centro de educación de adultos (CEA)
6. Centro de educación especial (CEE)
7. Outro (dicir cál): _____

9. Nivel educativo ó que asiste o seu fillo:

1. Educación primaria
2. Primeiro ciclo de educación secundaria obrigatoria (1º/2º cursos)
3. Segundo ciclo de educación secundaria obrigatoria (3º/4º cursos)
4. Bacharelato
5. Educación de adultos
6. Formación profesional (ciclo f. medio)
7. Formación profesional (ciclo f. superior)
8. Familia profesional que cursa (se estudia formación profesional): _____
9. Outro (dicir cál): _____

10. Curso no que está matriculado actualmente o seu fillo: _____

11. Repetiu o seu fillo algún curso:

1. Si
2. Non
3. Non sei
4. Cántos (se a resposta foi si): _____

12. Estado civil da persoa que cobre este cuestionario (pai ou nai):

1. Casado/a
2. Divorciado/a
3. Solteiro/a
4. Viúvo/a
5. Separado/a (sen divorcio)
6. Outro (dicir cál): _____

Observacións:

Nas seguintes preguntas, vaise utilizar unha escala de valoración para cada unha, cos seguintes valores:

- 1: nada
- 2: pouco
- 3: suficiente
- 4: bastante
- 5: moito

Pola súa vez, para cada pregunta aparecerán 2 columnas de respostas: a primeira “nivel de realización”, na que responderá con base en se se realiza o preguntado no caso do seu fillo; a segunda, “nivel de importancia” que, como pai/nai, lles da ós elementos que se van valorar.

Se a pregunta é, por exemplo, sobre **actividades complementarias no colexio**, considérase que se fan poucas debe poñer na **columna A** (realización) a cualificación de **2** (pouco) e, se pensa que son bastante importantes, debe colocar no recadro respectivo da **columna B** (importancia) a valoración de **4** (bastante).

Observación: conteste adecuadamente en todos os recadros das columnas **A** e **B**. Se se descoñece a realización ou importancia dalgunha pregunta débese deixar o recadro en branco.

II. ACCIÓNS ORIENTADORAS E TITORIAIS:

PARTE I

Cuestións	A-Realización (1 a 5)	B-Importancia (1 a 5)
1. Atención ós/ás alumnos/as con problemas de comportamento persoal, social...		
2. Accións de prevención de drogodependencias: alcoholismo, tabaquismo, toxicomanías, ludopatía, etc.		
3. Fomento da aceptación de si mesmo (autoconcepción) e do propio aprecio (autoestima)		
4. Desenvolvemento de actitudes participativas		
5. Fomento de habilidades sociais e de vida no alumnado		
6. Coñecemento do contorno social e profesional		
7. Axuda nas actividades de emprego do tempo libre		
8. Axuda ó alumno/a nas relacións familiares		
9. Fomento dun ambiente de comunicación entre o centro educativo e a familia		
10. Apoio nas relacións sociais do/a alumno/a cos demais compañeiros, cos profesores, etc.		
11. Atención ó estudio		
12. Apoio ó alumnado nas dificultades de aprendizaxe escolar		
13. Información titorial sobre o comezo do curso: calendario escolar, horarios de tutoría, criterios de avaliación, actividades complementarias...		
14. Información ós pais, alumnos e profesores das actividades educativas e dos resultados académicos correspondentes		
15. Contribución ó funcionamento das actividades extraescolares		
16. Control titorial das fallas de asistencia e puntualidade dos escolares		
17. Axuda ó alumnado no pasa dos estudos ó ámbito do emprego		
18. Axuda ós alumnos/as na toma de decisións persoais, académicas, profesionais, etc.		
19. Asesoramento ó alumnado na elección de materias escolares, estudos e profesións		
20. Apoio ós estudantes na resolución de problemas persoais, académicos, familiares, etc.		
21. Valoración global dos servizos de orientación e tutoría (organización e funcionamento)		

PARTE II

Cuestións	A – Realización (1 a 5)	B – Importancia (1 a 5)
22. Coñecemento polo/a profesor/a titor da situación persoal do seu fillo/a		
23. Colaboración entre o/a profesor/a titor/a do seu fillo/a e a súa familia		
24. Accións de recibimento ós pais polos/as profesores/as titores/as do centro escolar		
25. Existencia dun horario de tutoría apropiado		
26. Disposición polo seu fillo/a dun ambiente de estudo axeitado na súa casa		
27. Envío polo/a profesor/a titor/a de información continua da evolución escolar e persoal do seu fillo/a		
28. Existencia de contactos periódicos dos pais dos alumnos co/a profesor/a titor/a (entrevistas, reunións...)		

Observacións:

ANEXO 3

Universidade de Santiago
de Compostela

XUNTA DE GALICIA
CONSELLERÍA DE EDUCACIÓN
E ORDENACIÓN UNIVERSITARIA

ice

Instituto de Ciencias da Educación

CONSELLO ESCOLAR
DE GALICIA

Proxecto de investigación: a orientación escolar e a acción titorial en Galicia

III. Cuestionario de análise da orientación e titoría nos centros educativos (profesorado titor)

**VALORACIÓN DO/A PROFESOR/A TITOR/A DO
CENTRO EDUCATIVO**

Observación.- O cuestionario é anónimo e confidencial e non debe asinarse. Debe marcarse cunha cruz (x) na paréntese que corresponda.

I. DATOS PERSOAIS, ACADÉMICOS E PROFESIONAIS

1. Idade

¿Cantos anos ten? _____

2. Sexo:

- 1. ( ) Home
- 2. ( ) Muller

3. Anos de experiencia docente como profesor/a titor/a:

- 1. ( ) Menos de 3 anos
- 2. ( ) De 3 a 5 anos
- 3. ( ) De 6 a 10
- 4. ( ) De 11 a 20
- 5. ( ) Máis de 20 anos

4. Titularidade do centro docente no que exerce:

- 1. ( ) Público
- 2. ( ) Privado concertado (subvencionado) relixioso
- 3. ( ) Privado concertado (subvencionado) segrar
- 4. ( ) Privado non concertado relixioso
- 5. ( ) Privado non concertado segrar
- 6. ( ) Outro sistema (dicir cá): _____

5. Nivel/is educativo/s no/s que exerce como profesor titor:

- 1. ( ) Educación infantil
- 2. ( ) Educación primaria
- 3. ( ) Primeiro ciclo da ESO (1º/2º cursos)
- 4. ( ) Segundo ciclo da ESO (3º/4º cursos)
- 5. ( ) Bacharelato
- 6. ( ) Formación profesional (ciclo formativo de grao medio)
- 7. ( ) Formación profesional (ciclo formativo de grao superior)
- 8. ( ) Educación de adultos
- 9. ( ) Educación especial

10. ( ) Familia profesional na que exerce (se o fai en formac. prof.): _____

11. ( ) Outro (dicir cál): _____

6. Dedicación á función titorial (horas semanais):

1. ( ) Menos de 1 hora

2. ( ) De 1 a 2 horas

3. ( ) De 3 a 4 horas

4. ( ) De 5 a 6 horas

5. ( ) Máis de 6 horas

7. Procedencia socioxeográfica do alumnado:

1. ( ) Rural

2. ( ) Urbano/Cidade

3. ( ) Vila

4. ( ) Urbanización

5. ( ) Outro (dicir cál): _____

8. Nivel socioeconómico predominante dos alumnos:

1. ( ) Alto

2. ( ) Medio-Alto

3. ( ) Medio

4. ( ) Medio-Baixo

5. ( ) Baixo

9. Titulación académica

1. ( ) Mestre

2. ( ) Licenciatura

3. ( ) Mestre e licenciatura

4. ( ) Diplomado universitario

5. ( ) Outra (dicir cál): _____

10. Tamaño do centro (alumnos):

1. ( ) Menos de 100 alumnos

2. ( ) De 101 a 250

3. ( ) De 251 a 600

4. ( ) De 601 a 1000

- 5. De 1001 a 1500
- 6. Máis de 1500 alumnos

11. Lugar de localización do centro educativo:

- 1. Costa
- 2. Interior

12. Número de profesores:

- 1. Menos de 8 docentes
- 2. De 8-16
- 3. De 17 a 24
- 4. De 25 a 49
- 5. De 50 a 75
- 6. Máis de 75 docentes

13. Número de grupos/unidades escolares:

- 1. Menos de 8
- 2. De 8 a 11
- 3. De 12 a 17
- 4. De 18 a 23
- 5. De 24 a 49
- 6. De 50 a 75
- 7. Máis de 75 unidades/clase

14. Modalidade do centro docente no que exerce:

- 1. Escola de educación infantil (EEI)
- 2. Colexio de educación primaria (CEP)
- 3. Colexio de educación infantil e primaria (CEIP)
- 4. Centro público integrado (infantil, primaria e ESO) (CPI)
- 5. Instituto de educación secundaria (IES)
- 6. Centro de educación de adultos (CEA)
- 7. Centro de educación especial (CEE)
- 8. Outro (dicir cál): _____

15. Número de colexios adscritos ó Departamento de Orientación:

1. Un
2. Dous
3. Tres
4. Máis de tres
5. Ningún adscrito
6. Descoñece

16. Número de alumnos totais procedentes de colexios adscritos ó Departamento de Orientación:

1. Menos de 10
2. De 10 a 20
3. De 21 a 30
4. De 31 a 40
5. De 41 a 50
6. Máis de 50

17. Provincia onde está situado o colexio:

1. A Coruña
2. Lugo
3. Ourense
4. Pontevedra

18. Situación administrativa do profesorado do centro propio:

1. A maioría definitivos
2. A maioría provisionais e interinos
3. A metade aproximadamente (definitivos/provisionais)

19. Situación administrativa propia:

1. Funcionario definitivo
2. Funcionario provisional
3. Contratado
4. Outra (dicir cál): _____

20. Número de anos que leva implantada a orientación no centro (proxeito ou Departamento de Orientación):

1. Menos de 3 anos
2. De 3 a 5
3. De 6 a 10
4. Máis de 10 anos

21. Se forma parte do Departamento de Orientación é como profesor:

1. Pedagogía terapéutica
2. Audición e linguaxe
3. Ámbito lingüístico-social (titor)
4. Ámbito científico-tecnolóxico (titor)
5. Responsable do Departamento de Orientación dos colexios adscritos
6. Formación e orientación laboral
7. Coordinador de equipo docente de ciclo
8. Xefe de departamento

ESCALA DE VALORACIÓN DOS CUESTIONARIOS: INTERPRETACIÓN

- a) Nivel de **realización** das accións orientadoras e titoriais. Valorar de 1 a 5, segundo a escala seguinte (columna A).
- b) Nivel de **importancia** que ten a función: valorar de 1 a 5, segundo a escala seguinte (columna B).
- c) Nivel de **formación** titorial que se ten actualmente polos profesores titores (columna C).

Cualificar de **1 a 5**, segundo a escala seguinte:

1	_____	nada
2	_____	pouco
3	_____	suficiente
4	_____	bastante
5	_____	moito

EXEMPLOS

- Se consideras que o nivel de realización da pregunta correspondente é de **bastante**, debes colocar no recadro correspondente da **columna A**, o nº **4**.
- Se pensas que o seu nivel de importancia é **moito**, debes colocar no recadro da **columna B**, o número **5**.
- Se estimas que a formación de que se dispón polos responsables destas é pouca debes situar no recadro correspondente da **columna C**, o número **2**.
- Se a pregunta é por exemplo sobre **actividades complementarias no colexio**, no caso de que se considere que se realizan poucas, debes poñer na **columna A** (realización) a cualificación de **2** (pouco) e, se pensas que son bastante importantes, debes colocar no recadro respectivo da **columna B** (importancia) a valoración de **4** (bastante).
- Se pensas que o nivel de formación que se ten é xeralmente de suficiencia debes situar no recadro respectivo da **columna C**, o número **3**.
- Se se descoñece a realización, importancia ou formación débese deixar o recadro en branco.

MOITAS GRACIAS POLA SÚA COLABORACIÓN

II. ACCIÓNS ORIENTADORAS E TITORIAIS

PARTE I

Cuestións	A Realización (1 a 5)	B Importancia (1 a 5)	C Formación (1 a 5)
1. Atención ós/ás alumnos/as con problemas de comportamento persoal, social...			
2. Accións de prevención de drogodependencias: alcoholismo, tabaquismo, toxicomanías, ludopatía, etc.			
3. Fomento da aceptación de si mesmo (autoconcepto) e do propio aprecio (autoestima)			
4. Desenvolvemento de actitudes participativas			
5. Fomento de habilidades sociais e de vida no alumnado			
6. Coñecemento do contorno social e profesional			
7. Axuda nas actividades de emprego do tempo libre			
8. Axuda ó alumno/a nas relacións familiares			
9. Fomento dun ambiente de comunicación entre o centro educativo e a familia			
10. Apoio nas relacións sociais do/a alumno/a cos demais compañeiros, cos profesores, etc.			
11. Atención ó estudio			
12. Apoio ó alumnado nas dificultades de aprendizaxe escolar			
13. Información titorial sobre o comezo do curso: calendario escolar, horarios de titoría, criterios de avaliación, actividades complementarias...			
14. Información ós pais, alumnos e profesores das actividades educativas e dos resultados académicos correspondentes			
15. Contribución ó funcionamento das actividades extraescolares			
16. Control titorial das fallas de asistencia e puntualidade dos escolares			
17. Axuda ó alumnado no paso dos estudos ó ámbito do emprego			
18. Axuda ós alumnos/as na toma de decisións persoais, académicas, profesionais, etc.			
19. Asesoramento ó alumnado na elección de materias escolares, estudos e profesións			
20. Apoio ós estudantes na resolución de problemas persoais, académicos, familiares, etc.			
21. Valoración global dos servizos de orientación e titoría (organización e funcionamento)			

PARTE II

Cuestións	A Realización (1 a 5)	B Importancia (1 a 5)	C Formación (1 a 5)
22. Apoio dos servizos de orientación externos ó centro educativo (equipo de orientación específico)			
23. Axuda dos servizos de orientación do propio centro docente ó que asiste o alumno/a (Departamento de Orientación)			
24. Accións de tutoría de carácter persoal (entrevistas)			
25. Realización de actividades tutoriais de natureza grupal (reunións, dinámica de grupos, etc.)			
26. Desenvolvemento de estratexias de aprendizaxe, técnicas de estudo e de traballo intelectual			
27. Accións de orientación para a elección académica: materias curriculares, estudos, etc.			
28. Asesoramento na exploración de itinerarios académicos e profesionais			
29. Aplicación do Plan de acción tutorial (PAT)			
30. Execución do Plan de orientación académico-profesional (POAP)			
31. Coñecemento das características persoais e académicas dos/as alumnos/as tutelados/as			
32. Coordinación tutorial das adaptacións curriculares necesarias para o alumnado			
33. Fomento da integración dos/as escolares no grupo-clase			
34. Asesoramento e seguimento dos procesos de ensino-aprendizaxe dos escolares			
35. Acción moderadora polo/a profesor/a tutor/a ante os diversos sectores educativos nas dificultades que se lles presenten ós seus tutelados			
36. Atención do/a profesor/a tutor/a ó alumnado, xunto co resto de docentes, mentres permanece no centro educativo nos períodos de lecer			

PARTE III

Cuestións	A Realización (1 a 5)	B Importancia (1 a 5)	C Formación (1 a 5)
37. Información ó profesorado do seu grupo de alumnos/as tutelados/as das características destes			
38. Presidencia das sesións de avaliación do alumnado, coordinando o seu proceso			
39. Participación no desenvolvemento do Plan de acción tutorial do centro educativo e nas tarefas orientadoras			
40. Cooperación co Departamento de Orientación do seu centro docente			
41. Coordinación do profesorado correspondente e do grupo de alumnos/as tutorizados/as, segundo o proxecto curricular de etapa			
42. Proceso de cubrir os documentos oficiais do seu grupo de tutelados/as			

PARTE IV

Cuestións	A Realización (1 a 5)	B Importancia (1 a 5)
43. Desenvolvemento da tutoría en horario lectivo adaptado ás necesidades do/a profesor/a titor/a, das familias dos alumnos e destes		
44. Redución de horas lectivas de docencia ó profesorado titor para dedicalas á función tutorial		
45. Emprego de incentivos para realizar a acción tutorial (valoración en concursos, retribución económica especial, etc.)		
46. Apoio técnico polo Departamento de Orientación do propio centro e do equipo provincial de orientación específico		
47. Formación teórico-práctica para a función tutorial		
48. Realización de actividades burocráticas da tutoría educativa por persoal administrativo		
49. Dotación axeitada de recursos técnicos e materiais (espacios, mobiliario, tests, probas psicopedagóxicas, equipos multiM, ordenadores, etc.)		
50. Colaboración do profesorado do mesmo grupo de alumnos tutorizados		
51. Apoio á tutoría pola dirección da propia institución educativa		
52. Adscrición dos centros docentes pola Administración educativa ós departamentos de orientación, para garantir unha orientación de		

Cuestións	A Realización (1 a 5)	B Importancia (1 a 5)
calidade para todo o alumnado implicado		
53. Comprobación pola inspección de que a organización e o funcionamento da orientación e tutoría se realiza nos centros educativos, segundo o disposto na normativa vixente		
54. Promoción pola dirección da necesaria congruencia entre os obxectivos formativos do centro docente formulados no Plan educativo do centro, os plans de orientación e tutoría aprobados no Claustro e a práctica orientadora e docente		
55. Impulso pola Dirección do centro da integración dos plans de orientación e tutoría (POAP/POE e PAT) no proxecto curricular de etapa, aprobado polo Claustro		
56. Fomento da formación do profesorado na propia institución educativa, no que atinxe á súa función orientadora		
57. Apoio polo director ó Departamento de Orientación no cumprimento das funcións que as normativas lle encomendan		
58. Comprobación pola dirección de que as actividades tutoriais se realizan, segundo o Plan de acción tutorial (PAT)		
59. Verificación de que o Plan de orientación se desenvolve de acordo co previsto		
60. Estimulación da investigación e innovación educativas		
61. Aceptación e discusión pola Administración educativa das propostas dos axentes sociais e pedagóxicos, dos profesores, familias e alumnado e das súas respectivas asociacións		
62. Nomeamento pola Dirección do centro de profesores-titores en función da súa idoneidade para facer o previsto no Plan de acción tutorial		
63. Coordinación do profesorado pola Dirección do centro educativo para o desenvolvemento da función tutorial		

Observacións:

ANEXO 4

Universidade de Santiago
de Compostela

XUNTA DE GALICIA
CONSELLERÍA DE EDUCACIÓN
E ORDENACIÓN UNIVERSITARIA

ice

Instituto de Ciencias da Educación

CONSELLO ESCOLAR
DE GALICIA

Proxecto de investigación: a orientación escolar e a acción titorial en Galicia

IV. Cuestionario de análise da orientación e titoría nos centros educativos (Dirección do centro docente)

**VALORACIÓN DO/A DIRECTOR/A DO CENTRO
EDUCATIVO**

Observación.- O cuestionario é anónimo e confidencial e non debe asinarse. Débese colocar unha cruz (x) na paréntese que corresponda.

I. DATOS PERSOAIS, ACADÉMICOS E PROFESIONAIS

1. Idade

¿Cantos anos ten? _____

2. Sexo:

- 1. ( ) Home
- 2. ( ) Muller

3. Anos de experiencia docente como profesor:

- 1. ( ) Menos de 3 anos
- 2. ( ) De 3 a 5 anos
- 3. ( ) De 6 a 10
- 4. ( ) De 11 a 20
- 5. ( ) Máis de 20 anos

4. Anos de experiencia directiva como director:

- 1. ( ) Menos de 3 anos
- 2. ( ) De 3 a 5 anos
- 3. ( ) De 6 a 10
- 4. ( ) De 11 a 20
- 5. ( ) Máis de 20 anos

5. Titularidade do centro docente no que exerce:

- 1. ( ) Público
- 2. ( ) Privado concertado (subvencionado) relixioso
- 3. ( ) Privado concertado (subvencionado) segrar
- 4. ( ) Privado non concertado relixioso
- 5. ( ) Privado non concertado segrar
- 6. ( ) Outro sistema (dicir cál): _____

6. Procedencia socioxeográfica do alumnado:

1. Rural
2. Urbano/Cidade
3. Vila
4. Urbanización
5. Outro (dicir cál): _____

7. Nivel socioeconómico predominante das familias dos alumnos:

1. Alto
2. Medio-Alto
3. Medio
4. Medio-Baixo
5. Baixo
6. Outro (dicir cál): _____

7bis. Modalidade do centro docente:

1. Escola de educación infantil (EEI)
2. Colexio de educación primaria (CEP)
3. Colexio de educación infantil e primaria (CEIP)
4. Centro público integrado (infantil, primaria e ESO) (CPI)
5. Instituto de educación secundaria (IES)
6. Centro de educación de adultos (CEA)
7. Centro de educación especial (CEE)
8. Outro (dicir cál): _____

8. Titulación académica:

1. Mestre
2. Licenciatura
3. Mestre e licenciatura
4. Diplomado universitario
5. Outra (dicir cál): _____

9. Tamaño do centro (alumnos):

1. Menos de 100 alumnos
2. De 101 a 250
3. De 251 a 600
4. De 601 a 1000
5. De 1001 a 1500
6. Máis de 1500 alumnos

10. Lugar de situación do centro educativo:

1. Costa
2. Interior

11. Número de profesores:

1. Menos de 8 docentes
2. De 8-16
3. De 17 a 24
4. De 25 a 49
5. De 50 a 75
6. Máis de 75 docentes

12. Número de grupos/unidades escolares:

1. Menos de 8
2. De 8 a 11
3. De 12 a 17
4. De 18 a 23
5. De 24 a 49
6. De 50 a 75
7. Máis de 75 unidades/clase

13. Número de colexios adscritos ó Departamento de Orientación:

1. Un
2. Dous
3. Tres
4. Máis de tres
5. Ningún adscrito
6. Descoñece

14. Número de unidades escolares en total dos colexios adscritos ó Departamento de Orientación:

1. De 1 a 3
2. De 4 a 7
3. De 8 a 11
4. De 12 a 16
5. De 17 a 22
6. De 23 a 30
7. Máis de 30

15. Número de alumnos totais procedentes de colexios adscritos ó Departamento de Orientación:

1. Menos de 10
2. De 11 a 20
3. De 21 a 40
4. De 41 a 60
5. De 61 a 80
6. Máis de 80

17. Provincia onde está situado o colexio:

1. A Coruña
2. Lugo
3. Ourense
4. Pontevedra

18. Situación administrativa do profesorado do centro propio:

1. A maioría definitivos
2. A maioría provisionais e interinos
3. A metade aproximadamente (definitivos/provisionais)

19. O sistema seguido para a súa elección como director foi:

1. Elixido democraticamente polo Consello Escolar
2. Designación directa pola Administración educativa
3. Nomeado polo propietario do centro educativo (centro privado)
4. Outro sistema (dicir cá): _____

20. Número de anos que levan implantados os servicios de orientación no centro (proxecto ou Departamento de Orientación):

1. Menos de 3 anos
2. De 3 a 5
3. De 6 a 10
4. Máis de 10 anos

21. Existencia no centro educativo da asociación de pais/nais de alumnos:

1. Si
2. Non

22. Existencia da asociación de alumnos no centro docente:

1. Si
2. Non

ESCALA DE VALORACIÓN DOS CUESTIONARIOS: INTERPRETACIÓN

- a) Nivel de **realización** das funcións orientadoras e titoriais. Valorar de 1 a 5, segundo a escala seguinte (columna A).
- b) Nivel de **importancia** que ten a función: valorar de 1 a 5, segundo a escala seguinte (columna B).
- c) Nivel de **formación** titorial que se ten actualmente polos/as profesores/as titores/as (columna C).

Cualificar de 1 a 5 segundo a escala seguinte:

1 _____ nada
 2 _____ pouco
 3 _____ suficiente
 4 _____ bastante
 5 _____ moito

EXEMPLOS

- Se consideras que o nivel de realización da pregunta correspondente é de **bastante**, debes colocar no recadro correspondente da **columna A**, o nº **4**.
- Se pensas que o seu nivel de importancia é **moito**, debes colocar no recadro da **columna B**, o número **5**.
- Se estimas que a formación de que se dispón polos responsables destas é pouca debes situar no recadro correspondente da **columna C**, o número **2**.
- Se a pregunta é sobre actividades extraescolares no colexio, no caso de que se considere que se realizan poucas, debes poñer na **columna A** (realización) a cualificación de **2** (pouco) e, se pensas que son bastante importantes, debes colocar na cuadrícula respectiva da **columna B** (importancia) a valoración de **4** (bastante).
- Se pensas que o nivel de formación que se ten é xeralmente de suficiencia, debes situar no recadro respectivo da **columna C**, o número **3**.
- Se se descoñece a realización, importancia ou formación débese deixar o recadro en branco.

MOITAS GRACIAS POLA SÚA COLABORACIÓN

II. ACCIÓNS ORIENTADORAS E TITORIAIS

PARTE I

Cuestións	A Realización (1 a 5)	B Importancia (1 a 5)	C Formación (1 a 5)
1. Atención ós/ás alumnos/as con problemas de comportamento persoal, social...			
2. Accións de prevención de drogodependencias: alcoholismo, tabaquismo, toxicomanías, ludopatía, etc.			
3. Fomento da aceptación de si mesmo (autoconcepto) e do propio aprecio (autoestima)			
4. Desenvolvemento de actitudes participativas			
5. Fomento de habilidades sociais e de vida no alumnado			
6. Coñecemento do contorno social e profesional			
7. Axuda nas actividades de emprego do tempo libre			
8. Axuda ó alumno/a nas relacións familiares			
9. Fomento dun ambiente de comunicación entre o centro educativo e a familia			
10. Apoio nas relacións sociais do/a alumno/a cos demais compañeiros, cos profesores, etc.			
11. Atención ó estudio			
12. Apoio ó alumnado nas dificultades de aprendizaxe escolar			
13. Información tutorial sobre o comezo do curso: calendario escolar, horarios de tutoría, criterios de avaliación, actividades complementarias...			
14. Información ós pais, alumnos e profesores das actividades educativas e dos resultados académicos correspondentes			
15. Contribución ó funcionamento das actividades extraescolares			
16. Control tutorial das fallas de asistencia e puntualidade dos escolares			
17. Axuda ó alumnado no paso dos estudos ó ámbito do emprego			
18. Axuda ós alumnos/as na toma de decisións persoais, académicas, profesionais, etc.			
19. Asesoramento ó alumnado na elección de materias escolares, estudos e profesións			
20. Apoio ós estudantes na resolución de problemas persoais, académicos, familiares, etc.			
21. Valoración global dos servizos de orientación e tutoría (organización e funcionamento)			

PARTE II

Cuestións	A Realización (1 a 5)	B Importancia (1 a 5)	C Formación (1 a 5)
22. Fixación de obxectivos en materia de orientación e tutoría na Comunidade Autónoma de Galicia pola Administración educativa, de acordo coas necesidades reais existentes e previamente diagnosticadas			
23. Previsión das substitucións que poidan necesitarse no caso de baixas, licencias, liberacións ou comisións de servizos dos orientadores/as			
24. Comprobación pola Inspección de Educación de que a organización e o funcionamento de orientación e tutoría se realiza nos centros docentes, conforme ó disposto na normativa actual			
25. Asesoramento pola Inspección Educativa ós diferentes sectores dos centros docentes, coa finalidade de lograr unha función orientadora e tutorial que mellore a calidade educativa			
26. Previsión pola Dirección do centro de actividades de atención ós centros adscritos nos horarios previstos do Departamento de Orientación			
27. Aceptación e discusión pola Administración educativa das propostas dos axentes sociais e pedagóxicos, dos profesores, familias e alumnado e das súas respectivas asociacións			
28. Nomeamento pola Dirección do centro de profesores/as tutores/as, en función da súa idoneidade para facer o previsto no Plan de acción tutorial			
29. Coordinación do profesorado pola Dirección do centro educativo para o desenvolvemento da función tutorial			

Observacións:

ANEXO 5

Universidade de Santiago
de Compostela

XUNTA DE GALICIA
CONSELLERÍA DE EDUCACIÓN
E ORDENACIÓN UNIVERSITARIA

ice

Instituto de Ciencias da Educación

CONSELLO ESCOLAR
DE GALICIA

Proxecto de investigación: a orientación escolar e a acción titorial en Galicia

*V. Cuestionario de análise da orientación
e titoría nos centros educativos
(orientador/a de equipo específico)*

**VALORACIÓN DO/A ORIENTADOR/A DE EQUI-
PO ESPECÍFICO**

Observación.- O cuestionario é anónimo e confidencial e non debe asinarse. Débese marcar, se é o caso, cunha cruz (x) na paréntese correspondente.

I. DATOS PERSOAIS, ACADÉMICOS E PROFESIONAIS

1. Idade:

¿Cantos anos ten? _____

2. Sexo:

- 1. ( ) Home
- 2. ( ) Muller

3. Anos de experiencia docente como profesor:

- 1. ( ) Menos de 3 anos
- 2. ( ) De 3 a 5 anos
- 3. ( ) De 6 a 10
- 4. ( ) De 11 a 20
- 5. ( ) Máis de 20 anos

4. Anos de experiencia como orientador:

- 1. ( ) Menos de 3 anos
- 2. ( ) De 3 a 5 anos
- 3. ( ) De 6 a 10
- 4. ( ) De 11 a 20
- 5. ( ) Máis de 20 anos

5. Titulación académica xeral:

- 1. ( ) Mestre
- 2. ( ) Licenciatura
- 3. ( ) Mestre e licenciatura
- 4. ( ) Diplomado universitario
- 5. ( ) Outra (dicir cál): _____

6. Titulación académica específica:

1. Licenciatura en pedagogía
2. Licenciatura en psicopedagogía
3. Licenciado en psicología
4. Diplomatura en maxisterio
5. Outra (dicir cál): _____

7. Provincia onde está situado o equipo de orientación específico:

1. A Coruña
2. Lugo
3. Ourense
4. Pontevedra

8. Especialidade que exerce no equipo de orientación específico:

1. Audición e linguaxe
2. Discapacidades sensoriais
3. Orientación vocacional e profesional
4. Sobredotación
5. Trastornos de conducta
6. Trastornos motóricos
7. Trastornos xeneralizados do desenvolvemento
8. Traballo social
9. Outra (dicir cál): _____

ESCALA DE VALORACIÓN DOS CUESTIONARIOS: INTERPRETACIÓN

- Nivel de **realización** das accións orientadoras e tutoriais. Valorar de 1 a 5, segundo a escala seguinte (columna A).
- Nivel de **importancia** que ten a función: valorar de 1 a 5, segundo a escala seguinte (columna B).
- Nivel de **formación** tutorial que se ten actualmente polos/as profesores/as tutores/as (columna C).

Cualifica de 1 a 5 segundo a escala seguinte:

1 _____ *nada*
2 _____ *pouco*
3 _____ *suficiente*
4 _____ *bastante*
5 _____ *moito*

EXEMPLOS:

- Se consideras que o nivel de realización da pregunta correspondente é de **bastante**, debes colocar no recadro correspondente da **columna A**, o nº **4**.
- Se cres que o seu nivel de importancia é **moito**, debes sinalar no recadro da **columna B**, o número **5**.
- Se estimas que a formación de que se dispón polos responsables destas é pouca, debes situar no recadro correspondente da **columna C**, o número **2**.
- Se a pregunta é sobre **actividades complementarias no centro**, se consideras que se realizan poucas, debes poñer na **columna A** (realización) a cualificación de **2** (pouco) e, se pensas que son bastante importantes, debes colocar no recadro respectivo da **columna B** (importancia) a valoración de **4** (bastante).
- Se pensas que o nivel de formación que se ten é xeralmente de suficiencia, debes situar no recadro respectivo da **columna C**, o número **3**.
- Se se descoñece a realización, importancia ou formación débese deixar o recadro en branco.

MOITAS GRACIAS POLA SÚA COLABORACIÓN

I. ACCIÓNS ORIENTADORAS E TITORIAIS

PARTE I

Cuestións	A Realización (1 a 5)	B Importancia (1 a 5)	C Formación (1 a 5)
1. Atención ós/as alumnos/as con problemas de comportamento persoal, social...			
2. Accións de prevención de drogodependencias: alcoholismo, tabaquismo, toxicomanías, ludopatía, etc.			
3. Fomento da aceptación de si mesmo (autoconcepción) e do propio aprecio (autoestima)			
4. Desenvolvemento de actitudes participativas			
5. Fomento de habilidades sociais e de vida no alumnado			
6. Coñecemento do contorno social e profesional			
7. Axuda nas actividades de emprego do tempo libre			
8. Axuda ó alumno/a nas relacións familiares			
9. Fomento dun ambiente de comunicación entre o centro educativo e a familia			
10. Apoio nas relacións sociais do/a alumno/a cos demais compañeiros, cos profesores, etc.			
11. Atención ó estudio			
12. Apoio ó alumnado nas dificultades de aprendizaxe escolar			
13. Información tutorial sobre o comezo do curso: calendario escolar, horarios de tutoría, criterios de avaliación, actividades complementarias...			
14. Información ós pais, alumnos e profesores das actividades educativas e dos resultados académicos correspondentes			
15. Contribución ó funcionamento das actividades extraescolares			
16. Control tutorial das fallas de asistencia e puntualidade dos escolares			
17. Axuda ó alumnado no paso dos estudos ó ámbito do emprego			
18. Axuda ós alumnos/as na toma de decisións persoais, académicas, profesionais, etc.			
19. Asesoramento ó alumnado na elección de materias escolares, estudos e profesións			
20. Apoio ós estudantes na resolución de problemas persoais, académicos, familiares, etc.			
21. Valoración global dos servizos de orientación e tutoría (organización e funcionamento)			

PARTE II

Cuestións	A Realización (1 a 5)	B Importancia (1 a 5)	C Formación (1 a 5)
22. Planificación pola Administración educativa das dotacións axeitadas de recursos dos equipos de orientación específicos			
23. Creación e dotación pola Administración educativa dun número de equipos de orientación específicos adecuado ás necesidades de asesoramento externo existentes en cada provincia			
24. Asesoramento pola Inspección Educativa na planificación anual dos equipos de orientación específicos			
25. Supervisión pola Inspección de Educación dos plans e memorias dos equipos de orientación específicos			
26. Previsión pola Administración educativa das substitucións que poidan ser precisadas polos orientadores (baixas, licencias, comisións de servicios, etc.)			
27. Apoio pola Administración educativa da formación continua dos orientadores			
28. Aceptación e discusión pola Administración educativa das propostas dos axentes sociais e pedagóxicos, dos profesores, familias e alumnado e das súas respectivas asociacións			
29. Nomeamento pola Dirección do centro de profesores/as titores/as, en función da súa idoneidade para facer o previsto no Plan de acción tutorial			
30. Coordinación do profesorado pola Dirección do centro educativo para o desenvolvemento da función tutorial			

Observacións:

ANEXO 6

Universidade de Santiago
de Compostela

XUNTA DE GALICIA
CONSELLERÍA DE EDUCACIÓN
E ORDENACIÓN UNIVERSITARIA

ice

Instituto de Ciencias da Educación

CONSELLO ESCOLAR
DE GALICIA

Proxecto de investigación: a orientación escolar e a acción titorial en Galicia

VI. Cuestionario de análise da orientación e titoría nos centros educativos (orientador/a do centro docente)

VALORACIÓN DO/A ORIENTADOR/A DO CEN- TRO EDUCATIVO

Observación.- O cuestionario é anónimo e confidencial e non debe asinarse.
Débese poñer, se é o caso, unha cruz (x) na paréntese correspondente.

I. DATOS PERSOAIS, ACADÉMICOS E PROFESIONAIS

1. Idade

¿Cantos anos ten? _____

2. Sexo:

- 1. ( ) Home
- 2. ( ) Muller

3. Anos de experiencia docente como profesor:

- 1. ( ) Menos de 3 anos
- 2. ( ) De 3 a 5 anos
- 3. ( ) De 6 a 10
- 4. ( ) De 11 a 20
- 5. ( ) Máis de 20 anos

4. Anos de experiencia como orientador:

- 1. ( ) Menos de 3 anos
- 2. ( ) De 3 a 5 anos
- 3. ( ) De 6 a 10
- 4. ( ) De 11 a 20
- 5. ( ) Máis de 20 anos

5. Titularidade do centro docente no que exerce:

- 1. ( ) Público
- 2. ( ) Privado concertado (subvencionado) relixioso
- 3. ( ) Privado concertado (subvencionado) segrar
- 4. ( ) Privado non concertado relixioso
- 5. ( ) Privado non concertado segrar
- 6. ( ) Outro sistema (dicir cál): _____

6. Procedencia socioxeográfica do alumnado:

1. Rural
2. Urbano/Cidade
3. Vila
4. Urbanización
5. Outro (dicir cál): _____

7. Nivel socioeconómico predominante dos alumnos:

1. Alto
2. Medio-Alto
3. Medio
4. Medio-Baixo
5. Baixo
6. Outro (dicir cál): _____

8. Titulación académica global:

1. Mestre
2. Licenciatura
3. Mestre e licenciatura
4. Diplomado universitario
5. Outra (dicir cál): _____

9. Titulación académica específica:

1. Licenciatura en pedagogía
2. Licenciatura en psicopedagogía
3. Licenciatura en psicoloxía
4. Diplomatura en maxisterio
5. Outra (dicir cál): _____

10. Tamaño do centro (alumnos):

1. Menos de 100 alumnos
2. De 101 a 250
3. De 251 a 600
4. De 601 a 1000
5. De 1001 a 1500
6. Máis de 1500 alumnos

11. Lugar de localización do centro educativo:

1. Costa
2. Interior

12. Número de profesores:

1. Menos de 8 docentes
2. De 8 a 16
3. De 17 a 24
4. De 25 a 49
5. De 50 a 75
6. Máis de 75 docentes

13. Número de grupos/unidades escolares:

1. Menos de 8
2. De 8 a 11
3. De 12 a 17
4. De 18 a 23
5. De 24 a 49
6. De 50 a 75
7. Máis de 75 unidades/clase

14. Modalidade do centro docente:

1. Escola de educación infantil (EEI)
2. Colexio de educación primaria (CEP)
3. Colexio de educación infantil e primaria (CEIP)
4. Centro público integrado (CPI)
5. Instituto de educación secundaria (IES)
6. Centro de educación de adultos (CEA)
7. Centro de educación especial (CEE)
8. Outro (dicir cál): _____

15. Número de colexios adscritos ó Departamento de Orientación:

1. Un
2. Dous
3. Tres
4. Máis de tres
5. Ningún adscrito
6. Descoñece

16. Número de unidades escolares en total dos colexios adscritos ó Departamento de Orientación:

1. De 1 a 3
2. De 4 a 7
3. De 8 a 11
4. De 12 a 16
5. De 17 a 22
6. De 23 a 30
7. Máis de 30

17. Número de alumnos totais procedentes de colexios adscritos ó Departamento de Orientación:

1. Menos de 10
2. De 11 a 20
3. De 21 a 40
4. De 41 a 60
5. De 61 a 80
6. Máis de 80

18. Provincia onde está situado o colexio:

1. A Coruña
2. Lugo
3. Ourense
4. Pontevedra

19. Situación administrativa do profesorado do centro propio:

1. A maioría definitivos
2. A maioría provisionais e interinos
3. A metade aproximadamente (definitivos/provisionais)

20. Número de anos que levan implantados os servizos de orientación no centro (proxecto ou Departamento de Orientación):

1. Menos de 3 anos
2. De 3 a 5
3. De 6 a 10
4. Máis de 10 anos

21. O sistema seguido para o seu acceso como orientador foi:

1. Concurso de traslados entre profesores funcionarios de educación secundaria con titulación concordante en pedagogía ou psicoloxía
2. Concurso-oposición libre ó corpo de profesores de educación secundaria da titulación de psicoloxía-pedagogía
3. Concurso-oposición restrinxida para profesores con titulación concordante
4. Concurso para membros dos antigos equipos psicopedagóxicos de apoio
5. Concurso de traslados para profesores de educación infantil e/ou primaria con titulación concordante en psicoloxía ou pedagogía
6. Outro sistema (dicir cál): _____

ESCALA DE VALORACIÓN DOS CUESTIONARIOS: INTERPRETACIÓN

- a) Nivel de **realización** das accións orientadoras e titoriais. Valorar de 0 a 5 segundo a escala seguinte (columna A).
- b) Nivel de **importancia** que ten a función. Valorar de 1 a 5 segundo a escala seguinte (columna B).
- c) Nivel de **formación** titorial que se ten actualmente polos profesores/as titores/as (columna C).

Cualificar de 1 a 5 segundo a escala seguinte:

1	_____	<i>nada</i>
2	_____	<i>pouco</i>
3	_____	<i>suficiente</i>
4	_____	<i>bastante</i>
5	_____	<i>moito</i>

EXEMPLOS

- Se consideras que o nivel de realización da pregunta correspondente é de **bastante**, debes colocar no recadro correspondente da **columna A**, o nº **4**.
- Se pensas que o seu nivel de importancia é **moito**, debes colocar no recadro da **columna B**, o número **5**.
- Se estimas que a formación de que se dispón polos responsables destas é pouca, debes situar no recadro correspondente da **columna C**, o número **2**.
- Se a pregunta é sobre actividades extraescolares no colexio, no caso de que se considere que se realizan poucas, debes poñer na **columna A** (realización) a cualificación de **2** (pouco) e, se pensas que son bastante importantes, debes colocar no recadro respectivo da **columna B** (importancia) a valoración de **4** (bastante).
- Se pensas que o nivel de formación que se ten é xeralmente de suficiencia, debes situar no recadro respectivo da **columna C**, o número **3**.
- Se se descoñece a realización, importancia ou formación débese deixar o recadro en branco.

MOITAS GRACIAS POLA SÚA COLABORACIÓN

I. ACCIÓNS ORIENTADORAS E TITORIAIS

PARTE I

Cuestións	A Realización (1 a 5)	B Importancia (1 a 5)	C Formación (1 a 5)
1. Atención ós/ás alumnos/as con problemas de comportamento persoal, social...			
2. Accións de prevención de drogodependencias: alcoholismo, tabaquismo, toxicomanías, ludopatía, etc.			
3. Fomento da aceptación de si mesmo (autoconcepción) e do propio aprecio (autoestima)			
4. Desenvolvemento de actitudes participativas			
5. Fomento de habilidades sociais e de vida no alumnado			
6. Coñecemento do contorno social e profesional			
7. Axuda nas actividades de emprego do tempo libre			
8. Axuda ó alumno/a nas relacións familiares			
9. Fomento dun ambiente de comunicación entre o centro educativo e a familia			
10. Apoio nas relacións sociais do/a alumno/a cos demais compañeiros, cos profesores, etc.			
11. Atención ó estudio			
12. Apoio ó alumnado nas dificultades de aprendizaxe escolar			
13. Información tutorial sobre o comezo do curso: calendario escolar, horarios de tutoría, criterios de avaliación, actividades complementarias...			
14. Información ós pais, alumnos e profesores das actividades educativas e dos resultados académicos correspondentes			
15. Contribución ó funcionamento das actividades extraescolares			
16. Control tutorial das fallas de asistencia e puntualidade dos escolares			
17. Axuda ó alumnado no paso dos estudos ó ámbito do emprego			
18. Axuda ós alumnos/as na toma de decisións persoais, académicas, profesionais, etc.			
19. Asesoramento ó alumnado na elección de materias escolares, estudos e profesións			
20. Apoio ós estudantes na resolución de problemas persoais, académicos, familiares, etc.			
21. Valoración global dos servizos de orientación e tutoría (organización e funcionamento)			

PARTE II

Cuestións	A Realización (1 a 5)	B Importancia (1 a 5)	C Formación (1 a 5)
22. Planificación pola Administración educativa das dotacións adecuadas de recursos ós departamentos de orientación dos centros docentes			
23. Deseño pola Administración educativa de plans de formación continua dos orientadores/as, en función de necesidades detectadas por ela, sentidas polos propios orientadores/as, etc.			
24. Adscrición de centros educativos pola Consellería de Educación a departamentos de orientación, garantindo unha acción orientadora de calidade para todo o alumnado implicado			
25. Apoio pola Administración educativa da formación continua dos orientadores/as, dos acabados/as de incorporar e dos/as funcionarios/as en prácticas			
26. Supervisión pola Inspección Educativa dos plans de orientación académica e profesional: POAP, POE, dentro dos proxectos curriculares de etapa			
27. Supervisión pola Inspección de Educación dos planos e memorias correspondentes á acción tutorial (PAT) desenvolvida nos centros educativos			
28. Fomento pola Dirección do centro educativo da congruencia entre os obxectivos formativos deste, formulados no seu Plan educativo (PEC), os plans de orientación e tutoría aprobados no Claustro e a práctica docente e orientadora			
29. Promoción pola Dirección do centro docente da integración dos plans de orientación e tutoría (POAP, POE e PAT) no proxecto curricular de etapa aprobado polo Claustro			
30. Impulso da formación do profesorado no centro educativo, no que atinxe á súa función orientadora			
31. Apoio pola dirección ó Departamento de Orientación no cumprimento das funcións que as normativas oficiais lle encomenden			
32. Comprobación polo director de que os plans de orientación e de acción tutorial se levan a efecto			
33. Fomento pola dirección da institución docente a investigación e innovación educativas			
34. Aceptación e discusión pola Administración educativa das propostas dos axentes sociais e pedagóxicos, dos profesores, familias e alumnado e das súas respectivas asociacións			
35. Nomeamento pola Dirección do centro de profesores-tutores, en función da súa idoneidade para facer o previsto no Plan de acción tutorial			
36. Coordinación do profesorado pola Dirección do centro educativo para o desenvolvemento da función tutorial			

Observacións:

ANEXO 7

Universidade de Santiago
de Compostela

XUNTA DE GALICIA
CONSELLERÍA DE EDUCACIÓN
E ORDENACIÓN UNIVERSITARIA

ice

Instituto de Ciencias da Educación

CONSELLO ESCOLAR
DE GALICIA

Proxecto de investigación: a orientación escolar e a acción titorial en Galicia

VII. Cuestionario de análise da orientación e titoría nos centros educativos (inspectores de Educación)

**VALORACIÓN DO/A INSPECTOR/A DE
EDUCACIÓN**

Observación.- O cuestionario é anónimo e confidencial e non debe asinarse. Débese colocar unha cruz (x) na paréntese correspondente.

I. DATOS PERSOAIS, ACADÉMICOS E PROFESIONAIS

1. Idade:

¿Cantos anos ten? _____

2. Sexo:

- 1. ( ) Home
- 2. ( ) Muller

3. Anos de experiencia docente como profesor:

- 1. ( ) Menos de 3 anos
- 2. ( ) De 3 a 5 anos
- 3. ( ) De 6 a 10
- 4. ( ) De 11 a 20
- 5. ( ) Máis de 20 anos

4. Anos de experiencia directiva como inspector:

- 1. ( ) Menos de 3 anos
- 2. ( ) De 3 a 5 anos
- 3. ( ) De 6 a 10
- 4. ( ) De 11 a 20
- 5. ( ) Máis de 20 anos

5. Titulación académica:

- 1. ( ) Mestre
- 2. ( ) Licenciatura
- 3. ( ) Mestre e licenciatura
- 4. ( ) Diplomado universitario
- 5. ( ) Outra (dicir cál): _____

6. Titulación académica específica:

1. Licenciatura en pedagogía
2. Licenciatura en psicopedagogía
3. Licenciatura en psicología
4. Diplomatura en maxisterio
5. Outra (dicir cál): _____

7. O seu sistema de acceso á Inspección de Educación foi a través de:

1. Concurso oposición
2. Concurso de méritos entre profesores funcionarios
3. Outra modalidade (dicir cál): _____

8. Cidade onde ten o seu destino profesional:

1. A Coruña
2. Ferrol
3. Lugo
4. Ourense
5. Pontevedra
6. Santiago
7. Vigo

9. Provincia onde está situado a súa actividade como inspector de Educación:

1. A Coruña
2. Lugo
3. Ourense
4. Pontevedra

ESCALA DE VALORACIÓN DOS CUESTIONARIOS: INTERPRETACIÓN

- a) Nivel de **realización** das funcións orientadoras e tutoriais. Valorar de 1 a 5 segundo a escala seguinte (columna A).
- b) Nivel de **importancia** que ten a función. Valorar de 1 a 5 segundo a escala seguinte (columna B).
- c) Nivel de **formación** tutorial que se ten actualmente polos/as profesores/as titor/as (columna C).

Cualificar de 1 a 5 segundo a escala seguinte:

1	_____	<i>nada</i>
2	_____	<i>pouco</i>
3	_____	<i>suficiente</i>
4	_____	<i>bastante</i>
5	_____	<i>moito</i>

EXEMPLOS:

- Se consideras que o nivel de realización da pregunta correspondente é de **bastante**, debes colocar no recadro correspondente da **columna A**, o nº **4**.
- Se cres que o seu nivel de importancia é **moito**, debes sinalar no recadro da **columna B**, o número **5**.
- Se estimas que a formación de que se dispón polos responsables destas é pouca, debes situar no recadro correspondente da **columna C**, o número **2**.
- Se a pregunta é sobre **actividades complementarias no colexio**, se consideras que se realizan poucas, debes poñer na **columna A** (realización) a cualificación de **2** (pouco) e, se pensas que son bastante importantes, debes colocar na cuadrícula respectiva da **columna B** (importancia) a valoración de **4** (bastante).
- Se pensas que o nivel de formación que se ten é xeralmente de suficiencia, debes situar no recadro respectivo da **columna C**, o número **3**.

Se se descoñece a realización, importancia ou formación débese deixar o recadro correspondente en branco.

MOITAS GRACIAS POLA SÚA COLABORACIÓN

II. ACCIÓNS ORIENTADORAS E TITORIAIS

PARTE I

Cuestións	A Realización (1 a 5)	B Importancia (1 a 5)	C Formación (1 a 5)
1. Atención ós/ás alumnos/as con problemas de comportamento persoal, social..			
2. Accións de prevención de drogodependencias: alcoholismo, tabaquismo, toxicomanías, ludopatía, etc.			
3. Fomento da aceptación de si mesmo (autoconcepto) e do propio aprecio (autoestima)			
4. Desenvolvemento de actitudes participativas			
5. Fomento de habilidades sociais e de vida no alumnado			
6. Coñecemento do contorno social e profesional			
7. Axuda nas actividades de emprego do tempo libre			
8. Axuda ó alumno/a nas relacións familiares			
9. Fomento dun ambiente de comunicación entre o centro educativo e a familia			
10. Apoio nas relacións sociais do/a alumno/a cos demais compañeiros, cos profesores, etc.			
11. Atención ó estudio			
12. Apoio ó alumnado nas dificultades de aprendizaxe escolar			
13. Información titorial sobre o comezo do curso: calendario escolar, horarios de tutoría, criterios de avaliación, actividades complementarias..			
14. Información ós pais, alumnos e profesores das actividades educativas e dos resultados académicos correspondentes			
15. Contribución ó funcionamento das actividades extraescolares			
16. Control titorial das fallas de asistencia e puntualidade dos escolares			
17. Axuda ó alumnado no paso dos estudos ó ámbito do emprego			
18. Axuda ós alumnos/as na toma de decisións persoais, académicas, profesionais, etc.			
19. Asesoramento ó alumnado na elección de materias escolares, estudos e profesións			
20. Apoio ós estudantes na resolución de problemas persoais, académicos, familiares, etc.			
21. Valoración global dos servizos de orientación e tutoría (organización e funcionamento)			

PARTE II

Cuestións	A Realización (1 a 5)	B Importancia (1 a 5)	C Formación (1 a 5)
22. Fixación pola Administración educativa de obxectivos no ámbito da orientación e tutoría na Comunidade Autónoma galega, segundo as necesidades reais existentes e previamente diagnosticadas			
23. Previsión que a Administración educativa fai das substitucións que poidan precisarse no suposto de licencias, baixas, liberacións ou comisións de servizo dos orientadores			
24. Comprobación pola Inspección de Educación da organización e funcionamento da orientación e tutoría nos centros, conforme ó previsto na lexislación vixente			
25. Asesoramento pola Inspección Educativa ós diferentes ámbitos das institucións, coa perspectiva de lograr unha boa función orientadora e tutorial que promova e mellore a súa calidade educativa			
26. Apoio pola Administración educativa de formación continua dos orientadores/as			
27. Aceptación e discusión pola Administración educativa das propostas dos axentes sociais e pedagóxicos, dos profesores, familias e alumnado e das súas respectivas asociacións			
28. Nomeamento pola Dirección do centro de profesores/as tutores/as, en función da súa idoneidade para facer o previsto no Plan de acción tutorial			
29. Coordinación do profesorado pola Dirección do centro educativo para o desenvolvemento da función tutorial			

Observacións:

**APROBACIÓN DO INFORME
E VOTOS PARTICULARES**

NA SESIÓN DO PLENO DO CONSELLO ESCOLAR DE GALICIA DO DÍA 30 DE XUÑO DE 2003 APROBOUSE O PRESENTE INFORME, **COS VOTOS PARTICULARES** PRESENTADOS POLOS REPRESENTANTES DA **CONFEDERACIÓN INTERSINDICAL GALEGA (CIG)**, QUE A CONTINUACIÓN SE TRANSCRIBEN LITERALMENTE:

“Necesidade da creación, pola Consellería de Educación, dunha unidade técnica de planificación, coordinación, programación, formación e elaboración de plans de actuación específicos no campo da orientación e da tutoría.

Creación dos equipos multidisciplinares de sector para a atención das unitarias e centros incompletos, ademais do apoio e asesoramento externo ós departamentos de orientación. Estes equipos serían complementarios dos EOE”.

